

MTA Law Working Papers

2015/26

**A fegyveres – és különösen a
katonai – védelem jogának
kikülönbözése a magyar
jogfejlődésben**

Farkas Ádám

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Farkas Ádám

A fegyveres – és különösen a katonai – védelem jogának kikülönbözése a magyar jogfejlődésben.¹

Áttekintés a fegyveres – és különösen a katonai – védelem jogszabályi rendszerének 1867-ig tartó hazai fejlődéséről.

Napjainkban, sajnos újfent csak a történelem aktuális kényszere és nem az előrelátó tervezés és szisztematikus átgondolás folyamánként, napirenden van a katonai védelmet realizáló fegyveres erő rendeltetése és használhatósága a hazai jogi- és közéleti diskurzusban. E téma kapcsán a migrációs válság indukciós hatása miatt számos rendkívül éles álláspont fogalmazódott meg, amelyek döntő többsége azonban álláspontom szerint messze nem tekinthető megalapozottnak. Ezen állításomat arra a tényre alapítom, hogy a magyar állam- és jogtudományi diskurzus perifériára szorította – különösen a rendszerváltozás után – a katonai jog témáját, így annak történelmi előzményeiről, hazai tényleges tradícióiról és történelmi előképeiről nincsenek kimunkált és széles körben elsajátított ismereteink. Ezen alapismeret – és a katonai képzettség akárcsak töredékének – hiányában tehát a véleményformálók többsége dogmává szilárdult törvényszerűségként tekint az 1989-es rendszerváltozás után kialakított alkotmányos szabályozási szemléletre a fegyveres védelem terén, miközben soha nem tekintette át annak történelmi előzményeit és megalapozottságát, kialakulásának tényleges körülményeit, ésszerűségét és rendszerszintű összefüggéseit a kor kihívásaival összefüggésben.

Ezen hiányosságok és mulasztások pótlása hosszú évek rendszerezett munkáját követeli meg, amit jelen tanulmány nem tud és nem is akar célként tételezni, ahogy azt sem, hogy a migrációs válság kapcsán fogalmazzon meg történelmi alapokat az egyes pro, illetve contra nézőpontok mellett, vagy ellen. Jelen tanulmány célja egyedül az, hogy megrajzolja annak a történelmi fejlődésívnek a vázlatát, amelynek folyamánként a magyar jogban a fegyveres – és különösen katonai – védelem joga önálló, szisztematizált alrendszerévé vált a Kiegyezés időszakára a maga összes sajátosságának kibontakozásával és a fegyveres védelem rendeltetésének megerősödésével.

E cél elérése tekintetében a szerző nem rejti véka alá, hogy nem ért maradéktalanul egyet azzal a nézettel, amely szinte teljes egészében kizárja a fegyveres erő belföldi bevetettségét a normál jogrend időszakában. A szerző álláspontja ugyanis, hogy egy olyan kis állam esetében, mint amilyen Hazánk, meg kell húzni azokat az alkotmányos kereteket, ahol szükség esetén a fegyveres erő is használható belföldön, persze csak a belügyi fegyveres szervek támogatására, és a velük való közreműködésre, nem pedig önálló fegyveres ténykedésre. Ez a nézet nem csak a nemzetközi mintákon, valamint a hazai történelmi előzményeken, hanem az ésszerű államszervezésről alkotott szerzői elgondoláson is alapszik. Be kell ugyanis látni, hogy ha egy állam és annak társadalma nem hajlandó – vagy képes – megfelelő forrásokat fordítani a fegyveres védelemre, akkor meg kell teremteni a rendelkezésre álló képességek rugalmas, de alkotmányosan jól behatárolt maximális kihasználtságának feltételeit, különösen egy olyan korszakban, mint amilyenben a 19. század végéhez, illetve a 20. század első feléhez hasonlóan – világ jelenleg van. Ehhez azonban a szerző szerint elkerülhetetlen, hogy mielőtt ezt egy kiterjedt jogalkotással járó reform keretében megtennénk, megismerjük, feltárjuk, elemezzük és ha kell formáljni

¹ A tanulmányban foglaltak kizárólag a szerző személyes szakmai véleményét tükrözik és nem tekinthetők a szerzőt foglalkoztató intézmények álláspontjának.

próbáljuk a fegyveres védelem szabályozásának történetét, rendszerét és sajátosságait. E törekvés terén kíván jelen tanulmány egy apró lépést tenni, a történelmi előzmények trendjeinek vázolásával, áttekintésével.

1. Az államalapítást megelőző időszakról

Ha elfogadjuk azt az Európában általánosnak tekinthető szemléletet, miszerint a római jog a fejlett európai jogrendszerek legméltóbb és példaértékű történelmi előzménye,² ha nem épp alapja, vagy mintaadó archetípusa, akkor szükségképpen nyitottak vagyunk arra a következtetésre is, hogy egy fejlett jogrendszeren belül számos területnek meg kell, hogy legyenek a sajátos, elkülönülő szabályai. Ezen területek között pedig az antik római mintát követve a fegyveres erő kérdése is méltán megjelenik, ahogy ezt a Digesta 49. könyv 16. címe a „*De re militari*”³ is mutatja, amelynek büntető rendelkezéseiből a katonai büntetőjog és fegyverem máig ható sajátosságai is visszatükröződnek. Ennek a fajta sajátos szabályozásnak az okai értelemszerűen a fegyveres védelem fentebb ismertetett alapvető rendeltetése, valamint működési és szervezési sajátosságai voltak.

Tudva lévő azonban az is, hogy a Római Birodalom bukásával ez a fajta jogfelfogás hosszú időre feledésbe merült és ugyan teljességgel soha nem kopott ki az európai jogtudatból, de nyugaton is csak lassan, Közép- és Kelet-Európában pedig csak rendkívül megkésve és töredékesen, inkább a germanizáció közvetítésével szivárgott vissza jogfelfogásba. Ez persze érthető a népvándorlás korának Európájában, ahol a római jog helyét a törzsi jogok vették át, s aztán ezekből idővel egy sajátos fejlődési úton alakultak ki a modern jogrendszerek.

A törzsiség azonban magával hozta a törzsi jogfelfogást is, amelyben a jog egyfajta egységessége dominált, s amelyből aztán a feudális jog a történelmi szükség mentén kezdte kikülöníteni az egyes jogágakat, majd jogterületeket. Ebben a történelmi miliőben a fegyveres védelem joga hosszú időn át nem alkothatott a római minta szerinti és a mai is létező speciális, különös szabályrendszert, hanem csak lassanként, részterületenként kezdett kitűnni az általános – civil – szabályozás rendszeréből. Ezt a lassú és töredékes folyamatot nevezem a fegyveres védelem kikülönülésének a jogfejlődés során.

Ez a kikülönülés nem más, mint a fegyveres védelem különös szabályainak lassú, töredékes, de hosszú távon meggyökeresedő megjelenése egy jogrendszerben, aminek folyományaként a modern állam időszakára kialakul a fegyveres védelem számos sajátosságokkal bíró jogi alrendszere.

Ennek a kikülönülésnek a magyar jogtörténetben méltán mondhatjuk, hogy évszázados, sőt évezredes útja volt, ami számos olyan – tudva-tudatlanul tradicionálissá váló – jogintézményt alakított ki, amelyek vagy tovább élnek, vagy kitapintható előzményeit adják a fegyveres védelem ma működő és létező alrendszerének. Ahhoz tehát, hogy megérthessük a kikülönülés csúcspontját, vagyis a mai modern polgári magyar állam védelmi rendszerének

² Lásd: Hamza Gábor: *A római jog és hatása a modern jogok fejlődésére*. Budapest: ELTE Eötvös kiadó, 2013. Földi András: *Tanulmányok a római jog és továbbélése köréből*. In: Jogtudományi közlöny, 1988/7. szám 434-436. o. Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 103-147. o. Peter Stein: *A római jog Európa történetében*. Budapest: Osiris kiadó, 2005. Macher Gábor: *Peter Stein: A római jog Európa történetében*. Osiris, Budapest, 2005. In: Jog Állam Politika 2012/3. szám 143-148. o.

³ Lásd: Alan Watson (szerk.): *16. Military Law. Book Forty-nine. The Digest of Justinian Vol. 4*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1985. Továbbá lásd: C. E. Brand: *Roman military law*. Austin-Texas: University of Texas Press, 2011. Varga Péter: *De re militari*. In: Tóth Károly (szerk.): *Acta Juridicata et Politica Szeged*. Szeged: József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1999. Vincze Miklós: *A katonai büntetőjog kétezzer éves tükre*. In: Ügyészek lapja 2006/6. szám.

a Kiegészítést követően kialakuló első szabályozási mintaidőszakát, szükségesnek mutatkozik áttekintetni a hazai előzményeket.

A fegyveres védelem jogának kikülönbözése tekintetében érdemes azzal a kitételrel kezdeni mondanivalónkat, hogy bizonyos szempontból – így például a katonai büntetőjog szempontjából – a nomadizáló időszak jogát időszakosan katonai jogként, büntetőjogát pedig katonai büntetőjogként is kezelhetjük. Ezt a megközelítést meglátásom szerint Werbőczy Istvánnak a nemesség eredetéről írott, fentebb idézett gondolatai is részben alátámasztják, amit érdemes kiegészíteni azzal a kitételrel, hogy ugyan a fegyveres demokrácia⁴ korában a „politikai nemzetet” a fegyverképes férfiak alkották, a nagy vállalkozás útján lévő nemzet szinte egésze valamely módon birtokolta a fegyverforgatás valamely képességét, s feltételezhetjük, hogy a hadi érdeket sértőkre – társadalmi állásuktól és katonai voltuktól függetlenül – a legsúlyosabb büntetések vonatkoztak.⁵

A népvándorlás országútján véghez vitt hatalmas vállalkozás azonban időszakosnak mutatkozott a magyar nemzet ismert történetében és az Európa viszonyaiból adódóan a területi államiség váltotta fel, ami szükségképpen együtt járt a hadakozó nemzet átalakulásával és a hadakozók számszerű – de nem politikai – kisebbségbe szorulásával. Ettől az időszaktól kezdve egyértelmű, hogy az általános jog nem hadijog és nem katonai jog, hanem a katonáskodókra vonatkozó rendelkezések annak sajátos szabályaiként jelennek meg. Az államalapítással tehát az általános jog elnyelte a fegyveres védelemre vonatkozó jogot és hosszú időn keresztül a törvényalkotásban ez utóbbi csupán az ad hoc igények szerinti jogalkotással jelent meg, amely időszakot a kikülönbözés kezdeteként, előzményeként foghatunk fel.

Érdemes leszögezni, hogy a jogrendszeren belüli nehezen kitapintható cezúrák természetesen nem a fegyveres védelem jelentőségének kicsinységére, hanem a primitív államüzem, majd a feudális jog sajátosságaira vezethetők vissza. A fegyveres védelem joga ugyanis már a kezdetektől kiemelt jelentőségűnek mutatkozott. A nemesség eredetétől eltekintve úgy a jogalkotás, mint az államszervezés korszakos változásai megmutatják a fegyveres védelem fontosságát.

2. Az Árpád-házi királyok korától I. Zsigmond idejéig

Államalapító Szent István királyunknak Imre herceghez írott intelmeiben egyértelműen körvonalazódik az uralom és a fegyveres védelem szükségképpeni egymásrataltsága, mikor a „IV. A főemberek és vitézek tiszteletéről” cím alatt I. István úgy fogalmaz: „Az uralom [...] díszje a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, szívessége és bizalma. Mert ők országod védfalai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a határok gyarapítói. [...] Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gög, gyűlölség nélkül, békése, alázatosan, szelíden...”⁶ Ezt persze – mint tudjuk a vármegye rendszer révén – I. István államszervező tevékenységében is megalapozta. „István király a központi államfői és hadúri hatalmat kezébe ragadva, az ország véderőrendszerét új alapokra helyezte. Alapját a földbirtok és az azon felépített ispánságok alkották, élükön egy-egy ispánnal (comes). A királyi birtokokon, valamint a honvfoglaló nemzetségek utódaitól lakott szállásbirtokokon

⁴ Bővebben lásd: Mezey Barna (szerk.): *Magyar Alkotmánytörténet*. Budapest: Osiris kiadó, 2003. 23. o. Mogan H. Lewis: *Ancient Society*. Chichago: Charles H. Kerr&Company, 1877.

⁵ „Ez a nép tehát, amely egy fő alatt áll, fellebbvalóitól kemény és súlyos büntetéseket áll ki elkövetett vétkeiért, s nem szeretet, hanem félelem tartja őket féken; a fáradalmakat és nehézségeket derekasan tűri, dacolnak a hőséggel és faggyal, és a szükségesekeben való egyéb nélkülözéssel, mint afféle nomád nép. [...] írja Bölcs Leó Taktikájában. Lásd: Morvacsik Gyula: *Bölcs Leó Taktikája, mint magyar történelmi forrás*. In Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írsaiból*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 18. o.

⁶ Szent István intelmei Imre herceghez. In: Mezey Barna (szerk.): *A magyar jogtörténet forrásai*. Szemelvénygyűjtemény. Budapest: Osiris kiadó, 2006. 88. o.

felnőtt hadra fogható férfiak egy-egy ispán alá tartoztak. A várispánságok központja egy-egy vár volt.⁷

I. István intelme ez után, mintha részlegesen és a hányattatott politikatörténeti viszontagságok között ugyan, de időszakosan meg-megnyilvánulna a magyar törvényalkotásban is. Ezt nem csak az példázza, hogy 1867-ig több mint négyszázhetven törvénycikk különíthető ki a Corpus Iuris Hungarici címmutatójából, amelyek közvetlenül és az adott körülményekhez mérten jelentős súllyal szabályozták a fegyveres védelem kérdését, s többszörösére rúg ezen számnak azon rendelkezéseket, amelyek valamely korábbi elhatározás megerősítésére, esetlegesen kisebb jelentőségű részletkérdések szabályozására irányulnak, hanem az is, hogy időről-időre meghatározó intézményekkel fejlődik a hazai fegyveres védelem jogintézmény-rendszere Szent István kora után.

Szent László király dekrétomainak harmadik könyvében a századosokról és tizedesekről szóló rendelkezések⁸ mellett katonai büntető szabályok is jelen vannak a hadjárat idején lopást elkövetők megbüntetésével⁹ kapcsolatos szabályokkal. 1222-ben törvény született a királynak az országon kívüli hadakozásáról,¹⁰ a hadban elesett jobbágyurak fiainak jutalmáról,¹¹ vagy épp a várnépét megrontó ispánokról.¹² Az ekkor működő magyar hadsereg méltán tartott érdeklődésre számot a szomszédos hatalmak körében.¹³

A 14-15. századtól már a fegyveres védelem joga meglehetősen erőteljes kibontakozásnak indul. Ennek homlokterében a háború idejére, illetve kifejezetten a katonáskodókra vonatkozó, vissza-visszatérő büntető rendelkezések mellett a katonai állás és katonai állítási kötelezettség, valamint a hadakozással kapcsolatos egyéb kötelezettségek, vagyis a mai honvédelmi állampolgári kötelezettségek előképei állnak. Ez a változás szoros összefüggésben áll a hadsereg változásával, melyben a felkelés¹⁴ mellett a banderális hadsereg – vagyis az állított katonaság – tört jelentőségre. Ennek alapjait a hadtörténet

⁷ Markó Árpád: *Magyarország hadtörténete*. Budapest: Országos Közoktatási Tanács, 1943. (reprint: 1994.) 16. o.

⁸ Szent László király Dekrétomainak Harmadik könyve 1. fejezet a századosokról és tizedesekről. CJH

⁹ Szent László király Dekrétomainak Harmadik könyve 10. fejezet azokról, a kik hadjárat idején lopnak. CJH

¹⁰ 1222. évi VII. törvénycikk A királynak az országon kívül való hadakozásáról. CJH

¹¹ 1222. évi X. törvénycikk Hadban elesett jobbágyurak fiainak jutalmokról. CJH

¹² 1222. évi XIV. törvénycikk. Az olyan ispánról, a ki az ő vára népét megrontja. CJH

¹³ Lásd: *A 12. századi magyar haderő* (Gyóni Máttyás: *Magyarország és a magyarság a bizánci források tükrében.*) In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 36-38. o.

¹⁴ Amely lehetett részleges vagy általános. „Részleges felkelésről akkor van szó, ha egy hadjáratban csak a veszélyeztetett területhez közel eső részek vesznek részt, általánosról akkor, ha országos méretű a megmozdulás” Lásd: Poór János: *Adók, katonák, országgyűlések 1796-1811/12*. Budapest: Universitas kiadó, 2003. 55. o. Emellett lásd még: 1553. évi IV. törvénycikk A részleges fölkelésre való készülés. 1556. évi XXI. törvénycikk Az általános hadjáratban, úgy az urak, mint a nemesek fejenként tartoznak megjelenni. 1556. évi XXII. törvénycikk Részleges hadjárat. 1557. évi II. törvénycikk Általános hadjárat. 1559. évi XIII. törvénycikk Az általános és részleges hadjárat, ez alkalommal is az ezeröttszázötvenhatodik évi közönséges végzések szerint történjék. 1566. évi XVIII. törvénycikk Általános és részleges fölkelés. 1574. évi XI. törvénycikk A hadjáratok vagy általános fölkelések és a részleges fölkelések módja. 1574. évi XII. törvénycikk Minden ötödik jobbágy fölkelése. 1578. évi XIII. törvénycikk Általános hadjárat. 1596. évi VII. törvénycikk A császári felség mellett való személyes fölkelésről. 1600. évi XII. törvénycikk Az általános felkelés módjáról és négy kaputól egy gyalog puskás fölajánlásáról. 1618. évi LVI. törvénycikk Szükség idején, úgy a az általános, mint a részleges fölkelés módjának a megtartásáról. 1622. évi XXI. törvénycikk A fölkelés módjáról, ellenséges támadás és nagy szükség esetén. 1622. évi XXII. törvénycikk A gyors és részleges fölkelésről. 1635. évi LXXXVIII. törvénycikk A részleges és általános fölkelés módját megállapítják. 1638. évi XV. törvénycikk Az általános és részleges fölkelés módja. 1662. évi V. törvénycikk A felkelés és együttműködés módja nyílt háboru vagy valamely erősség ostroma vagy visszaszerzése idején. 1681. évi XLVI. törvénycikk Nyílt háboru idején az országglakók személyes felkelést ajánlanak. 1681. évi XLVII. törvénycikk Hasonlóképen valamely felmerülő szükség esetre részletes felkelést ajánlanak.

Károly Róbert nevéhez köti. Markó Árpád szerint: „Károly Róbert hadserege az akkori európai, nyugati hadseregekkel egyenrangú volt. Amikor látta, hogy az elhatalmasodott főurak nem törődnek az ország egyetemes védelmével, megtörte azok hatalmát és új véderőrendszert, a bandériális hadrendszert léptette életbe. E szerint a birtokos nemesség köteles volt birtokainak jövedelme arányában bandériumokat, zászlóaljkat felállítani, meghatározott időszakra, vagy egy-egy hadjárat tartalmára. De voltak a királynak zsoldos katonákból (magyarokból és külföldiekből) összeállított állandó bandériumai is. Az úgynevezett telekkatonaságból toborzott vármegyei bandériumokba már nemcsak a nemességet, hanem a gazdagabb nemesektől kiállított jobbágykatonákat is betoborozták.”¹⁵ Ezekre az alapokra épült I. Nagy Lajos királyunk több hadjárata is, amely bekerült nem csak a magyar hadtörténet diadalainak, de az európai hadtörténet meghatározó eseményeinek sorába is.¹⁶

3. Az állandó hadsereg létrehozása útján

Ezt követően jelentős fordulatot I. Zsigmond szervezési tevékenysége hozott a hazai fegyveres védelem terén. Ezekről akár már azt is mondhatnánk, hogy valóban egy honvédelmi rendszer irányába mutatnak és a szisztematikus kikülönbözés alapjait teremtették meg. „Zsigmond sok háborújából azt a tapasztalatot merítette, hogy a hadügyet az eddiginél szilárdabb alapokra kell helyezni, ezért 1435. március 12-én törvényt hozott. Ez a törvény megállapítja nemcsak a király, az egyházi és világi főemberek és a köznemesség hadbaszállási kötelezettségét, hanem részletesen szabályozta a bandériumok létszámát, a fegyvernemeket és a személyes felkelés kötelezettségét. Ez a legrégebb ilyen természetű magyar haditörvényünk.”¹⁷ – írja Markó Árpád. Való igaz, hogy a zsigmondi szabályozás meglehetősen széles körű volt, hiszen az több mint hét törvénycikkben¹⁸ és további szabályzatokban¹⁹ öltött testet, s egy olyan jogalkotást tükrözött, amely már nem csupán az ad hoc kívánalmakból, vagy a sürgető történelmi kihívások tűzoltásszerű kezeléséből táplálkozott, hanem beteljesíteni igyekezett a fegyveres védelem kodifikálásának fő kötelezettségét, miszerint a hadügyi tudományok és a stratégiai szemlélet követelményeit igyekezett átültetni a jog nyelvezetére az ország közjogi rendszerének megfelelően.

A zsigmondi rendszert követően aztán a szabályozás egyre sokrétűbbé vált. Egyrésztől már 1439-ben törvény született a zsoldosokról és közönséges hadseregről²⁰ és a katonák

¹⁵ Bővebben Lásd: Markó Árpád: *Magyarország hadtörténete*. Budapest: Országos Közoktatási Tanács, 1943. (reprint: 1994.) 35-36. o. Botka János: *A magyar bandériális hadszervezet 1715-ig*. In: H. Batkó Edit – Horváth László – Kaposvári Gyöngyi – Tárnoki Judit – Vadász István (szerk.): *A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 15*. Szolnok: 2006. 105-120. o.

¹⁶ Az erre irányuló érdeklődésről lásd: *I. Lajos hadseregének felépítése és harcmódja*. In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 52-54. o.

¹⁷ Markó Árpád: *Magyarország hadtörténete*. Budapest: Országos Közoktatási Tanács, 1943. (reprint: 1994.) 48. o.

¹⁸ 1435. évi I. törvénycikk *Hogy a király hada mellett az előkelők is tartoznak fölkelni*. 1435. évi II. törvénycikk *Hogy minden harminczhárom jobbágy után egy jól felfegyverzett lovast kell hadba küldeni*. 1435. évi II. törvénycikk *A birtoktalan vagy olyan nemesek, a kiknek nincsenek jobbágyaik, kötelesek hadba menni*. 1435. évi IV. törvénycikk *Osztatlan állapotban lévő nemes testvérek maguk közül egyet, az uraknál szolgálatban állók pedig maguk helyett másokat tartoznak az ispánnal hadba küldeni*. 1435. évi VII. törvénycikk *Hogy az, a ki a hadseregbe későn jó vagy innen titkon avagy vakmerőn eltávozik, fekvő jószágait veszíti*. 1435. évi VIII. törvénycikk *Hogy a katonák senkinek se okozzanak kárt; és a jobbágyoktól mást mint füvet, fát és vizet ne kapjanak*. 1435. évi IX. törvénycikk *A katonák okozta károk helyrehozásának módjáról*. CJH

¹⁹ Lásd: *Zsigmond honvédelmi szabályzata*. In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 59-64. o.

²⁰ 1439. évi III. törvénycikk *A zsoldosokról és a közönséges hadseregről*. CJH

jussairól,²¹ míg az ezt követő évtizedek központi kérdéseivé váltak a kastélyok, várak és erősségek ügyében kiadott törvénycikk, majd pedig a Hunyadiak hadszervezésének mozzanatai.²² Az utóbbi nem csak a szépirodalom, a hadtörténelem, és a magyar nemzet történelmének jeles mementójaként emelendő ki, hanem azért is, mert a Hunyadiak hadszervezete²³ meglehetősen éleslátásról, a kor követelményeinek ismeretéről és a szakszerű hadszervezésről tanúskodik, méghozzá Zsigmond munkásságának hagyományait követve oly módon, hogy az megpróbálja megfelelően beágyazni a hazai társadalmi, politikai, és nem utolsósorban jogi rendszerekbe is. Ez a hadszervezet tehát nem csak katonai, hanem gazdasági, társadalmi és államszervezési értelemben is kiemelendő stáció volt, s ilyenként a fegyveres védelem jogának kikülönbözése szempontjából is nagy jelentőséggel bír.

A Mátyást követő időszak Markó Árpád szavaival élve a magyar haderő hanyatlásának kora.²⁴ Ahogy ő írja: „A rendek és a polgárság Mátyás halála után

²¹ 1439. évi XIII. törvénycikk *Hogy a katonáktól a hadifoglyokat s az ellenségtől szerzett zsákmányt el ne vegyék.* CJH

²² 1454. évi I. törvénycikk *Hunyadi Jánost főkapitánnyá teszik.* 1454. évi IV. törvénycikk *Száz porta után négy lovas, két gyalogos irandó össze; az egytelkű nemesek önmagukra mennek hadba.* 1454. évi V. törvénycikk *A mágnások, bárók és nemesek ez alkalommal személyesen menjenek hadba. Egy várnagy a várban maradhat.* 1454. évi VII. törvénycikk *Ugyanazon egy nemesnek több vármegyében levő jobbágyai urukkal indulhatnak hadba.* 1454. évi VIII. törvénycikk *Hogy mindenki saját költségén, mások megkárosítása nélkül tartozik katonáskodni és a rakoncziatlankodó katonákra szabott büntetés.* 1454. évi IX. törvénycikk *Hogy Szlavonország és a többi tartományok, ugyszintén a királyi városok Magyarország más lakóinak módjára kötelesek katonáskodni.* 1454. évi X. törvénycikk *Háboru idején a bíróságok szüneteljenek.* 1454. évi XI. törvénycikk *Hogy minden egyes lovasnak hiányát tizenöt, minden gyalogosét tíz arannyal kell megfizetni, és hogy e birság címén a birtokok elfoglalhatók és zálogos joggal megtarthatók.* 1454. évi XII. törvénycikk *Hogy a katonáskodás főbenjáró büntetés terhe alatt pénzbeli fizetésre át nem változtatható.* 1454. évi XIII. törvénycikk *A háboruból titkon eltávozó nemesek birtokaikat, a nem nemesek fejüket veszítsék.* 1454. évi XIV. törvénycikk *A király ígérete, hogy ilyen szokatlan hadba szállást nem fog hirdetni.* 1454. évi XVI. törvénycikk *Hogy a főkapitány levelének vétele után mindenki tartozik felkelni.* 1458. évi II. törvénycikk *A király a maga jövedelméből köteles hadat viselni; különben a zászlósok és végül a nemesek is keljenek föl.* 1458. évi VI. törvénycikk *A nemesek felszólítására, minden erősséget, hűtlenség vétke alatt, tizenöt nap alatt le kell rontani.* 1458. évi XIV. törvénycikk *Hogy minden várost és királyi várat a kormányzó ur kezére kell szolgáltatni.* 1464. évi II. törvénycikk *A szent korona megőrzéséről.* 1471. évi VI. törvénycikk *Hogy a király és mások várai másoknak mint magyaroknak őrzetere nem bizandók.* 1471. évi VII. törvénycikk *Hogy Mátyás királynak felkelési szabályzata ugyanaz mint Zsigmondé.* 1471. évi XXI. törvénycikk *A királyi katonák senkinek se tegyenek kárt, különben a király azok kapitányai útján adasson elégtételt.* 1471. évi XXIX. törvénycikk *A várakat örökös hűtlenség büntetése alatt le kell bontani.* 1471. évi XXX. törvénycikk *A Somogy vármegye Csurgó mezővárosában levő vámhely lebontásának megengedése.* 1474. évi I. törvénycikk *Egy forintnyi hadi segély.* 1474. évi VII. törvénycikk *Az országglakosok egy éven belül nem tartoznak hadba menni, hanemha a törökök ellen.* 1474. évi XV. törvénycikk *A katonák saját költségükön éljenek.* 1478. évi III. törvénycikk *Az országglakosok öt év alatt nem kötelesek hadba menni, hanemha az alább említett szükség kívánná.* 1478. évi VI. törvénycikk *Hogy a katonák a nemeseket és szegény jobbágyokat el ne nyomják.* 1486. évi XXX. törvénycikk *A kik hadba, vagy egyebüvé akárhová utaznak, senkinek se tegyenek kárt.* 1486. évi XXXI. törvénycikk *A katonák senkinek se okozzanak károkat; és a kártevőknek büntetéséről.* 1486. évi XXXII. törvénycikk *A velenceieknek és lengyeleknek, hűtlenség büntetése alatt senki se merjen fekvőjóságokat vagy várakat eladni, vagy részükre bármely czímen ideiglenesen átruházni vagy elajándékozni.* 1486. évi LXI. törvénycikk *Azoknak a katonáknak a büntetése, a kik az egyházakat megtámadják és tönkre teszik.* 1486. évi LXII. törvénycikk *Azoknak a katonáknak a büntetése, a kik a nemesek házaiba szállnak vagy az oda beszállított élelmiszereket erőszakosan elviszik.* CJH

²³ Bővebben Lásd: Markó Árpád: Magyarország hadtörténete. Budapest: Országos Közoktatási Tanács. 1943. (Reprint: 1994.) 49-80. o. *Mátyás király szárazföldi és vízi haderejének leírása 1479-ből.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 130-132. o. *Mátyás király ismertetése hadseregéről.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 132-134. o. *Mátyás ismertetése seregének fegyverneméről.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 135. o.

²⁴ Elgondolkodtató a fegyveres védelemhez való magyar hozzáállás kapcsán Poór János előszava is, melyben azt írja – igaz a feudális Magyarországról, de némi önironiával úgy vélem, a hibát ismétlő jelen korunkról is –, hogy

fellélekeztek, siettek megszabadulni a súlyos adóztatástól, az állandó hadsereg fenntartásától, évtizedes háborúktól és az erélyes központi állami fegyelemtől. Önmaguk sírját ásták meg ezzel. Ez a magyarázata annak, hogy a magyar haderő teljes hanyatlása hihetetlenül rövid idő alatt, 1490-től 1526-ig tökéletessé vált és a mohácsi vereséghez vezetett.”²⁵ Való igaz, ezt a tendenciát a magyarországi törvények is tükrözik, hiszen Mátyás uralkodása után a fegyveres védelem jogi szabályozását hosszú időn keresztül a hadbavonulási kötelezettség speciális – az ország nagyjait, majd a nemesek szélesedő körét mentesítő, kiváltó – szabályai határozzák meg, valamint az erősségekkel kapcsolatos kérdések.

Az ország három részre szakadása e tekintetben a végvárak kérdéskörével hozott némi változást. Ezen időszak alatt is nagy számban születnek törvénycikk a felkelésről és a katonáskodásról, de mint tudjuk, annak katonai értelemben vett hatékonysága nem érte – érthette – el azt a szintet, ami a török ellenében elégséges lett volna, így alapvetően a vonalak megszilárdítása felé lépett a jogalkotó, amikor a végvári rendszerre fókuszált törvénycikkeiben.²⁶ Elhamarkodott lenne azonban a katonai szempontból Mátyás korához mért tényleges züllést teljes körű hanyatlásként értékelni, hiszen ezen időszakban olyan intézmények és megoldások honosodtak meg a fegyveres védelem szabályozásában, amelyek hosszú időn keresztül meghatározónak mutatkoztak. Ezek közül egyrészt kiemelendő a személyes katonáskodási kötelezettség mellett az adók módjára való kötelezettségvállalás megerősödése,²⁷ vagy a katonai célú felszerelések szállítmányozására vonatkozó speciális

„A magyar nemesi társadalomról és a politikai elitről nemcsak a kilencvenes évek elejének L. A. Hoffmann hírhedt röpiratával fémjelezhető pamfletirodalma és a vezető udvari politikusok egy jelentős és képzett, de a magyarsággal szemben negatívan elfogult vagy kifejezetten ellenséges csoportja festett sötét képet. Hasonló képet festett sok, a magyar történelmet és a kortárs politikusok teljesítményét tudományos igényvel elemző, mélyenszántó, korabeli történeti-jogtörténeti munka, és lényegében a 19-20. századi magyar történetírás egésze is. [...] Rá kellett azonban jönnöm, hogy a történetírás túlnyomóan negatív ítélete csak annyiban módosítható, hogy nem vonatkoztatható sommásan a korabeli Magyarországra, különösen nem a politikai gondolkodás egészére. A nemesi társadalom és a politikai elit (az országgyűlések) összteljesítményére azonban igen.” Poór János: *Adók, katonák, országgyűlések 1796-1811/12*. Budapest: Universitas kiadó, 2003. 7. o.

²⁵ Markó Árpád: *Magyarország hadtörténete*. Budapest: Országos Közoktatási Tanács. 1943. (Reprint: 1994.) 80. o.

²⁶ 1538. évi VII. törvénycikk. A végvárak megvizsgálándók. 1543. évi VII. törvénycikk A határvárakban elégséges őrséget kell elhelyezni. 1546. évi XLII. törvénycikk Azokat a várakat, kastélyokat és erősségeket, a melyek Szlavonországban a védelemre szükségtelenek, le kell ronatni; a melyekre pedig szükség van őrséggel kell ellátni. 1547. évi III. törvénycikk A véghelyeket a fegyverszünet alatt őrséggel kell ellátni. 1547. évi XIII. törvénycikk Csapatokat kell fogadni és ezek a végvidéki helyeken elhelyezendők. 1547. évi XV. törvénycikk A végvidéki helyeket őrséggel kell megrakni. 1550. évi XXI. törvénycikk A király végvidékek föntartására segílyt kér hiveitől. 1550. évi XXII. törvénycikk A csapatok eltartására és a végvidéki helyek megerősítésére két forintnyi segílyt ajánlanak. 1556. évi XVIII. törvénycikk A megerősítendő várak helyzetének gondos megvizsgálása, a mely dologra a király építőmestereket küldjön ki. 1563. évi XVI. törvénycikk A kapitányok a véghelyeket gyakorta vizsgálják. 1563. évi XVIII. törvénycikk Az urak és a nemesek a hozzájuk közelebb eső véghelyeken állandóan szolgáló katonákat tartsanak. 1563. évi XXIII. törvénycikk Hajduk csakis a véghelyeken tarthatók és ezek is zsoldon; az általuk okozott károkat meg kell téríteni. 1574. évi XIII. törvénycikk A kisebb várakat Kanizsa körül és Zala vármegyében őrséggel erősítsék meg. 1595. évi LIV. törvénycikk Magyarországon és Szlavoniában a véghelyekről és a katonákról gondoskodás történjék. 1596. évi XXVIII. törvénycikk A véghelyek megerősítéséről, az országglakók tehetségükhöz képest hiányzani nem fognak. 1596. évi XXIX. törvénycikk A katonákat téli állomásokra, az ellenséggel szomszédos véghelyekre kell beosztani. 1597. évi XIII. törvénycikk A véghelyek megerősítéséről, meg arról, hogy a szegény népet igazságtalanul tul ne terheljék. 1613. évi VI. törvénycikk Az ország véghelyeinek katonasággal, ágyukkal és hadi vetőgépekkel ellátásáról. 1618. évi XXXIV. törvénycikk Az ország véghelyeinek erődítéséről és megerősítéséről; továbbá a zsoldok kifizetéséről.

²⁷ 1542. évi XXXV. törvénycikk A magánegyházi személyek adózása a háboru céljára. 1542. évi XXXVI. törvénycikk Kinek a kezéhez kell adni ezt az adót? 1542. évi XXVII. törvénycikk A magánegyházi személyeknek adózása a háboru céljára. 1543. évi IX. törvénycikk A karok lovasok felfogadására és tartására kétforintos segílyt ajánlanak meg. 1543. évi XI. törvénycikk Minden száz jobbágy után ebből az adóból négy, saját

szabályok,²⁸ másrészt pedig a kuriózumnak számító belföldi alkalmazásra vonatkozó törvénycikkek,²⁹ amelyet magam a későbbi – nem pejoratív értelemben vett – karhatalmi tevékenység előzményeként tartok számon.

A végvidékek megerősítésére való törekvés másik fontos következménye az ingyen munka jogintézményének³⁰ egyre-másra való megjelenése, majd az 1600-as években annak bevetté válása a magyar törvények között, amelyet magam a honvédelmi célú munkavégzés, illetve részben a gazdasági anyagi szolgáltatás előzményeként értelmezek a feudális viszonyok között. Ez a közjogi alapú védelmi célú ingyenmunka ugyanis a meglévő kötelezettségek mellett ösztársadalmi feladattá teszi a végvidékek megerősítését, ami bizonyos esetekben nem csak munkára, hanem a munkálatok elvégzéséhez szükséges anyagokra is irányulhatott, amiktől elkülönítendő a pénzben való – adó, vagy segély formájában megjelenő – társadalmi felelősségvállalás.

A fent ismertetett jogintézmények szabályozása és a felkelés intézményének folyamatos újraszabályozása tehát meghatározta az 16-17 század jogalkotását, amelyben azonban elkezdtek megjelenni a stabilizációs és rendtartási törekvések is, melyek már az ország felszabadításának szervezeti és erőgenerálási alapjait³¹ vetítették előre. E tekintetben a zsoldra,³² a katonák regulálására³³ vonatkozó szabályok mellett kiemelendő az idegen

költségen pedig két lovast kell tartani. 1662. évi XII. törvénycikk Azokról, kik a felkeléshez pénzben tartozzanak járulni.

²⁸ 1538. évi VI. törvénycikk *A hadi felszerelés fuvarozása.* 1552. évi XIV. törvénycikk *A hadsereghez való eleségszállítás rendje.* 1566. évi XVII. törvénycikk *Az élelmiszereknek a véghelyekre szállítása.* 1567. évi XXII. törvénycikk *Élelmiszerek szállítása a katonák számára.* 1681. évi XLIII. törvénycikk *A hadi szerek szállításáról.* CJH

²⁹ 1537. évi IX. törvénycikk *A köznyugalom háborítói ellen csapatok tartandók.* 1546. évi XIX. törvénycikk *A király tartson az országban csapatokat, nemcsak az ellenséges erő visszaszorítására, hanem a lázadók és dacosok megfélemlítésére is.* CJH

³⁰ 1557. évi VI. törvénycikk *A végvárakhoz hat napi ingyen munkának kirendelése és annak büntetése, a ki azt nem teljesíti.* 1566. évi XIV. törvénycikk *A véghelyek megerősítése és az ingyen munkák.* 1569. évi XXVI. törvénycikk *A szabad városok az ágyúk szállítását vegyék magukra.* 1598. évi XXVIII. törvénycikk *A véghelyek kiépítésére erre az évre minden kaputól hat napi munkát határoztak.* 1599. évi XXVIII. törvénycikk *A véghelyek kijavítására, erre az évre, minden kapu után hat napi munkát határoztak el.* 1600. évi XV. törvénycikk *A véghelyek kijavítására hat napi ingyen munka elhatározása.* 1613. évi VIII. törvénycikk *A véghelyekhez, a vármegyék részéről teljesítendő ingyenmunkák szabályozásáról.* 1622. évi XXXVI. törvénycikk *Az ország véghelyeihez, a vármegyék részéről teljesítendő ingyen munkák szabályozásáról.* 1625. évi XIX. törvénycikk *Az ország véghelyeihez teljesítendő ingyen munkák szabályozásáról.* 1647. évi CLIII. törvénycikk *Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkáknak a rendjét meghatározzák.* 1649. évi LXXXVI. törvénycikk *Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkák rendjének a megállapítása.* 1655. évi CXVI. törvénycikk *Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkáknak a rendjét meghatározzák.* 1659. évi CXXX. törvénycikk *Az ország véghelyei részére teljesítendő ingyenes munkákat szabályozzák.* 1662. évi XX. törvénycikk *Az ingyen munkák szabályozása.*

³¹ Lásd: 1595. évi XX. törvénycikk *A hadiszemle módjáról és a katonáskodás tartamáról.* 1595. évi XXII. törvénycikk *A hadiszemle rendjéről.* 1595. évi XXIII. törvénycikk *A hadi szemlén csalással ne éljenek; az ellene cselekvők büntetése.* 1595. évi XXV. törvénycikk *A hadcsapatok tartásáról; a kapitányok hatalmáról és az igazságszolgáltatásról.* 1600. évi IV. törvénycikk *A katonai szemléről.* 1601. évi XI. törvénycikk *A hadak szemléről. Mikor történjek ez? A különböző vármegyékben birtokos uraknak az általános fölkelésnél miképp kell magukat viselniük?*

³² 1595. évi XXVIII. törvénycikk *Mindenféle katona a zsoldjával megelégedjék.* 1595. évi XXX. törvénycikk *A katonák havi fizetéséről.* 1609. évi XII. törvénycikk *A katonák zsoldjának a régi rendre való visszaviteléről.*

³³ 1595. évi XXIV. törvénycikk *A titkon távozó katonák büntetése.* 1595. évi XXVII. törvénycikk *A kárttevő katonák büntetéséről.* 1595. évi XXIX. törvénycikk *A katonák büntetéséről, a kik a nemesek és jobbágyok szereit és lovaikat elveszik.* 1595. évi XXXII. törvénycikk *A kóborló katonák büntetéséről.* 1596. évi III. törvénycikk *A katonák garázdálkodása megszüntetésének a módja.* 1662. évi VIII. törvénycikk *A katonák fogadásáról és zsoldjáról, s a kihágók és katonáskodni vonakodók büntetéséről.*

hadakba való zsoldosnak szegülés büntetése,³⁴ valamint az első – döntően erdélyi, mintaértékű³⁵ – hadiszabályzatok megjelenése.³⁶

4. Az állandó hadsereg kora

A döntő fordulatot aztán az ország felszabadítása, a Rákóczi szabadságharc – történelmi okokból tiszavirág életű – katonai jogi vívmányai,³⁷ majd az 1715. évi hozta a fegyveres védelem joga kapcsán. Ez az év ugyanis az ország felszabadítását és a Rákóczi szabadságharcot követő békerendezést követően az állandó hadsereg megalakításának éve, amivel nem csak a magyar hadsereg, de a fegyveres – és különösen a katonai – védelem joga is alapjaiban kezdett átalakulni. Persze ezen átalakulásnak fontos eleme a Habsburg abszolutizmus megerősödésének ténye is, így amikor rögzítjük, hogy az állandó hadsereg becikkelyezését követően csökkent a felkelésre, ingyen munkára, illetve a tág értelemben vett fegyveres védelemre vonatkozó törvénycikkek száma, akkor azt abban a tudatban kell megtennünk, hogy ez nem csak a hadsereg gyökeres átalakulása, hanem a Habsburg abszolutizmus miatt is történt.

A felkelésről és adózásról szóló 1715. évi VIII. törvénycikkben az országgyűlés III. Károly akarata szerint rögzítette, hogy a felkelés intézményét a korábbi szabályozások szerint fenntartja, mindazonáltal a kor háborúinak megvívásához az már önmagában elégtelennek mutatkozik. Erre figyelemmel a törvénycikk 2. §-a így fogalmaz: „*Minthogy azonban csupán ezzel emez országot elegendőképen megvédelmezni nem lehetne, sőt inkább minden eshetőségre erősebb és úgy benszülöttekből, mint külföldiekből álló rendes katonaságot kell tartani, mely kétségtelen, hogy zsold nélkül fenn nem állhat, ezt pedig adózás nélkül*

³⁴ 1595. évi XXXIII. törvénycikk *Azoknak a büntetéséről, a kik magukat külföldi urak alá adják.* 1609. évi XIII. törvénycikk *Azoknak a büntetéséről, a kik nyereségvágától indítatva, zsoldért idegen nemzetbeliekhez szegődnek.*

³⁵ E tekintetben lásd: Hautzinger Zoltán: *Az erdélyi fejedelemség jogösszefoglaló és jogfejlesztő hatása a magyar katonai büntető igazságszolgáltatás kodifikációjára.* In: Bögöly Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma.* Pécs: Kódex nyomda, 2007.

³⁶ *Hadiszabályzat a lovasság és a gyalogos hajdúk számára.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 194-198. o. *Katonai utasítás 1567-ből.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 199. o. *Hadiszabályzat Bocskai István fejedelemsége idejéből.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 223-225. o. *Bethlen Gábor fejedelem tábori parancsolata.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 226-227. o. *Bethlen levele Thurzó Imréhez amelyben a hadi rendtartást szabályozza.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 233-234. o. *I. Rákóczi György hadiszabályzata.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 256-257. o. *Thököly Imre hadiszabályzata.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 388-390. o.

³⁷ Bővebben lásd: Hautzinger Zoltán: *A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története.* In: *Jogtudományi Közlöny* 2007/6. szám. Mezey Barna: *Az ónodi országgyűlésen elfogadott katonai szabályzatok jogtörténeti jelentősége.* In: Bögöly Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma.* Pécs: Kódex nyomda, 2007. Mezey Barna: *Öszve-szövetkeztetett szövetségünknek kötele. A jogalkotás alkotmányos keretei a Rákóczi-szabadságharcban.* Budapest: Gondolat kiadó, 2009. 162-169.o. Farkas Ádám: *A magyar katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás történelmi előzményei.* In: Farkas Ádám – Kelemen Roland: *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata 1867-1944. Tanulmányok a katonai jogtörténet köréből.* Győr: Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015. 17-33. o. Farkas Ádám: *Árnyékból a fénybe. Adalékok a magyar honvéd-katonai büntető jogalkotás 1867 és 1945 közti természetrajzához.* In: Farkas Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető jogtörténet forrásaiból (1867-1945).* Budapest-Győr: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság – Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2014. 27-54. o.

*beszerezni nem lehet: ezért az erre szükséges segélyek és adók dolgában a karokkal országgyűlésileg (hova tudomás szerint különben is tartozik) kell határozni.*³⁸

Az állandó hadsereg megszületése szükségképpen együtt járt az országgyűlés jogainak változásával, hiszen a korábbi felkelésről való döntés súlya értelemszerűen csökkent, amit azonban – az országgyűlés politikai helytállása és az uralkodók abszolutisztikus kormányzási képessége függvényében – ellensúlyozhatott az újonc megajánlás állandó hadsereggel megjelenő joga, melyek mellett az adómegajánlás a korábbiak szerint jelentős intézmény maradt. Tényszerűen ki kell azonban jelenteni, hogy az abszolutizmus időszakában ezek a jogosítványok nem mutatkoztak elégségesnek az államügyek érdemi befolyásolására, ahogy azt is rögzíteni kell, hogy az állandó hadsereg becikkelyezése, csak az első lépcsője volt egy modern védrendszer kialakításának.

Még 1715-ben törvény született arról, hogy a katonai közigazgatási és közgazdasági ügyekre vonatkozó rendszer kidolgozásár bizottságot kell felállítani,³⁹ aminek munkáját azonban a törvénytár tanúsága szerint már az abszolút monarchák maguk vitték véghez. E tekintetben nem lehet elvitatni, hogy bár az alkotmányosságot sértő módon kormányoztak ugyan, de a felvilágosult abszolút monarchák szabályozása a fegyveres védelem terén messzemenő és intenzív volt., s mint ilyen megalapozta a 19. századi modern hadszervezés normarendszerét.⁴⁰

Ez a fordulat – tudniillik az állandó hadsereg végrehajtó hatalmi intézményrendszerének kialakítása – azonban vitatott, hogy mennyiben terjeszkedett túl az alkotmányosság keretein. Az állandó hadsereget statuáló 1715. évi VIII. törvénycikk ugyanis az uralkodó igényéhez, illetve követeléséhez igazította a felkelés elrendelésének jogát – ami a korábbi főhadúri jogokból is levezethető – és az állandó hadseregnek csupán a pénzügyi finanszírozására nézve tételezte az országgyűléssel való együttműködést. Ebből tehát az következik, hogy egyebekben a haderő kérdése az uralkodó jogkörébe, még hozzá hadügyi felségjogai körébe tartozik, melyek Legfőbb Hadúri jogaiból erednek a magyar királyság kezdete óta.⁴¹

Voltak azonban olyan elemek, amelyeknél a hadügyi felségjogok a hadszervezés oldaláról nyíltan kerültek szembe a történeti alkotmányossággal és a Szent Korona területi integritásával. Ennek legmeghatározóbb példáját a katonai határőrvidék kérdésköre adta,⁴²

³⁸ 1715. évi VIII. törvénycikk a felelésről és adózásról 2. § CJH.

³⁹ 1715. évi LIX. törvénycikk A katonai közigazgatási s közgazdasági ügyekre vonatkozó rendszer kidolgozására bizottságot neveznek. CJH

⁴⁰ *Új hadi regulamentum melly az 1715-dik esztendőben Magyarország gyűlése alatt szerkesztetett, felséges Maria Theresia Romai Császárné és Koronás Királyné kegyelmes asszonyunk tulajdon kegyes parancsolatival megerősítettett, deák és német nyelveken ki adattatott és annak magyar nyelvre lett fordítása F. Királyi Helytartó Tanács által helyben hagyatott.* Pozsony: Landerer János Mihály, 1751. Ignaz Franz Bergmayr: *Kriegsartikel für die kaiserlich-königliche Armee mit allen übringen 9sterreichischen Militär-Strafgesetzen.* Wien: 1825. *Dienst-Reglement für die kaiserliche königliche Infanterie.* Wien: 1807. *Dienst-Reglement für die kaiserliche königliche Cavallerie.* Wien: 1807. Lásd továbbá: *Hadik András utasítása a Brandenburg tartományba bevonuló csapatok magatartására vonatkozólag.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásaiából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 449-450. o. *Hadik András parancs Bosfort főtrázsamesternek.* In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásaiából.* Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 450-452. o. Rákóczy Rozália: *Militari Hungarica. Magyar katonai nyomtatványok. Válogatott bibliográfia.* In: *Hadtörténelmi Közlemények* 2002/2. szám 463-530. o.

⁴¹ Ezt a nézőpontot a dualizmus időszakának jogirodalma is megerősíti. Ferdinandy Gejza azt írja: „...az 1715. évi 8. t.-cz. alapján az ország segélyével fenntartott királyi hadat, a mely pedig magánhadnak tekintendő, a király nem csak vezényeltette és vezéreltette, hanem belső szervezete is egyedül tőle függött...” Ferdinandy Gejza: *Magyarország közjoga.* Budapest: Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1902. 305.

⁴² Lásd: Ember Győző: *Magyarország közigazgatása 1711-1756.* In *Levéltári Közlemények* 1983/1-2. szám, 94-96. o. (3-100. o.) Ember Győző: *A Magyar Katonai Határőrvidék és az osztrák államtanács 1761-1768,* In: *Hadtörténelmi Közlemények,* 1989/4. szám, 475-493. o. Soós István: *A Horvát-Szlavón Katonai Határőrvidék.*

amelynél Bécs katonai érdekei és velük az uralkodó felségjogai talán még védhetőek lettek volna, de az a tény, hogy ezt védelmi entitást a magyar közjogi berendezkedésből kiszakították miközben magyar területen hozták létre, már kevésbé volt menthető. Ez a kérdéskör évszázados parlamenti vitákat eredményezett és egészen a 19. század végéig – a messze nem viták nélküli polgárosításig – napirenden volt a magyar politika és Bécs viszonyrendszerében.

Az állandó hadsereg kialakítása mellett tehát több új intézmény – és több új politikai vita-forrás is – megjelent a magyar törvényhozás napirendjén, amelyek az új típusú állandó hadsereg megszervezésével, valamint a professzionális hadviselés követelményeihez való felzárkózással álltak összefüggésben. Ezek mintapéldáját adja az 1790/91. évi XXXIII. törvénycikk *a népességnek közigazgatási és katonai célból való összeírásáról*, mely az újoncállítás szempontjából egyértelműen nélkülözhetetlen volt és a ma már természetes statisztikai igényt képező népszámlálás intézményét honosította meg.

A vitás pontok között azonban ott szerepelt az állandó haderő modern igényével együtt járó modern katonai képzés igénye is, amelynek súlypontja egyértelműen az osztrák területeken volt, ami Magyarország érdekeit méltán sértette. Ennek megfogalmazását tükrözte egy katonai akadémia létrehozásának igénye, amely hosszú politikai pengeváltásokba, több törvénycikk megalkotásába⁴³ és egy hosszú vajúdasba torkollott, mire a Magyar Királyi Honvédség Ludovika-Akadémia 1872-ben ténylegesen is létrejött.

Miden politikai és alkotmányossági viták ellenére azonban ki kell emelni, hogy ezek a szervezeti kérdések már egyértelműen egy jól szisztematizált, alkotmányos (jog)államban meglehetősen kiterjedt, önálló összefüggésekkel és törvényszerűségekkkel rendelkező szabályrendszer felé mutattak, aminek a kialakítása csak idő kérdése volt a magyar jogfejlődésben. Ez pedig – nézeteim szerint – nem jelent mást, mint azt, hogy a fegyveres – és különösen a katonai – védelem jogának kikülönbözését és alrendszerkénti önállósulását az állandó hadsereg becikkelyezése és az azt követő szabályozási tendenciák nagyban gyorsították.

Ezt a megállapítást nézeteim szerint az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc is jelentős mértékben igazolja. A *nemzeti őrseregről* szóló 1848. évi XXII. törvénycikkkel ugyanis a honvédsereg mellett kiemelt jelentőségű kérdéssé vált a fegyveres védelem helyi szervezése is, ami egyben előrevetítette az *általános védkötelezettség* intézményét – mint állampolgári kötelezettséget –, amikor úgy fogalmazott, hogy a meghatározott jövedelemmel rendelkező honlakosok „*húsz éves koruktól ötven éves korukig [...] a nemzetőrsébe beirandók, és fegyveres szolgálatot tenni tartoznak.*”⁴⁴

Persze 1848-1849 szabályozása az intenzív hadművelleti tevékenység miatt töredékesnek mondható, mégis kiemelendő, hogy számos törekvés volt a katonai

In: História, 2011/5-6. szám, 36-37. o. Suhay Imre: *Monarchiánk egykori katonai közigazgatása*. In: Hadtörténelmi Közlemények 1943/3-4. füzet, 159-170. o. Szádeczky Lajos: *A székely határőrség szervezés 1762-64-ébn*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1908. Farkas Ádám: *Adalékok egy rendszerváltást követő politikai gesztus megítéléséhez*. In: Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2013. 148-161. o.

⁴³ Lásd: 1802. évi IV. törvénycikk *A katonai akadémiáról s tanulmányokról, és az ezen célra gróf Festetics György, Rhédey Lajos és Párnitzky Mihály által tett alapítványról*. 1808. évi VII. törvénycikk *A katonai Ludovika-akadémiáról*. 1812. évi II. törvénycikk *A katonai Ludovika-akadémia részére folytatólag tett ajánlatokról*. 1827. évi XVII. törvénycikk *A Ludovika katonai akadémia haladéktalan fölállításáról*. 1827. évi XVIII. törvénycikk *A Ludovika katonai akadémia javára folytatólag tett ajánlatról*. 1836. évi XXXIX. törvénycikk *A Ludovica magyar katonai Intézetre folytatva tett adakozásokról*. 1836. évi XL. törvénycikk *Bárdányi Gróf Buttler Jánosnak a Magyar Ludovica katonai intézetre tett ajánlása Törvénybe iktattatik*. 1840. évi XLIII. törvénycikk *A magyar Ludovica katonai intézetre tett ajánlásról*.

⁴⁴ *A nemzeti őrseregről szóló* 1848. évi XXII. törvénycikk 1. §-a. CJH

szabályrendszer fejlesztésére.⁴⁵ Ezen szabályozáson természetesen a katonai elit előképzettségére figyelemmel jelentős mértékben jelentek meg az osztrák hadszervezési minták, azonban azok ötvöződtek a nemzeti tradíciókkal és a reformkor politikai irányultságának jogi artikulációjával. Kiemelendő, hogy a döntéshozók nem csak a szolgálati szabályzat jellegű rendtartásokra, de a fegyszabályokra, az oktatási, gyakorlati, kiképzési szabályokra is jelentős figyelmet fordítottak, valamint már valóban fegyveres védelmi rendszerben és nem egységes fegyveres erő generálásában gondolkodtak.

A rendszer hadászati alapját egyértelműen a honvédsereg adta, amely mellett azonban már a kezdetektől ott volt „*a személyes és vagyonbátorság, a közcsend és belbéke biztosítása*” érdekében a nemzeti őrsereg helyi ereje, amelyet a vonatkozó törvény 13. §-a egyértelműen elhatárolt a magyar rendes katonaságtól. A jogalkotó ebben a rendszerben a klasszikus katonai védelem feladatát a honvédsereghez telepítette, míg a nemzeti őrsereg alapvetően rendőri intézkedésekre volt hivatott. Ahogy a törvény fogalmaz: „*Midőn a közcsend és béke rendkívüli zavarodásának sem jelenségei nem mutatkoznak, sem pedig attól tartani ok nincs, hogy a közcsend és béke valamely erőszakos kitörések által felháboríthatatik, a nemzeti őrsereg szolgálata egyedül a szükséges rendőrségi intézkedések fentartására szorítkozik.*”⁴⁶ Emellett azonban a törvény a rendkívüli esetekre is tartalmazott szabályozást, mikor rögzítette, hogy „*E törvény végrehajtását, ha a helybeli körülménynek, rendkívüli okoknál fogva, megkívánják, a ministerium az illető törvényhatóság tudósításának nyomán felfüggesztheti.*”⁴⁷ Ez egyrészt egyértelműen érintette a szolgálatra rendelt erők sorozhatóságát, másrészt utat nyitott afelé, hogy ahol a hadműveleti érdek megkívánja, ott kizárólag a honvéd sereg erői tevékenykedjenek. Mindezek mellett pedig rögzíteni kell a rendezettség és rendszerszintű törekvések szempontjából, hogy a törvény záró rendelkezése a nemzetőrség egészét a minisztérium hatáskörébe utalta,⁴⁸ ami a szabályozás szempontjából kiemelt fontosságú, hiszen ez esetben helyben szervezett, de nem vegyitstán „önkormányzati” jellegű erőről beszélünk, hanem a honvédsereg tevékenységét kiegészítő, rendészeti célú, de katonailag szervezett, hierarchikus örtestületről.

Tekintettel azonban arra, hogy a szabadságharc Világosnál elbukott, a fegyveres védelem törvényesítésére tett törekvései sem lehettek hosszú életűek az elkövetkezendő neoabszolutizmus miatt.

A neoabszolutizmus folytatta a korábbi felvilágosult abszolutizmus gyakorlatát a tág értelemben vett katonai jog területén, aminek különös hatása volt a katonai büntetőjog terén.⁴⁹ E tekintetben 1867. mérlege – ahogy ezt később kifejtem – meglehetősen kettős, hiszen miközben az 1867. év és a Kiegyezés a fegyveres – és különösen a katonai – védelem jogának kikülönbözését, a terület alkotmányos jogállami szabályozására való törekvést hozza el, addig

⁴⁵ Lásd: Öry Gábor *A magyar katonai igazságszolgáltatás szervezete és működése 1848-1849-ben*. In: *Hadtörténelmi közlemények*, 1998/1. szám. 77-113. o. Lásd továbbá: *A katonai köteleességekről, a háborúról és az ütközetről*. In: Kocsis Bernát (szerk.): *Válogatás a magyar hadügy írásaiból*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1986. 459-485. o.

⁴⁶ *A nemzeti őrseregről szóló* 1848. évi XXII. törvénycikk 18. §-a. CJH

⁴⁷ *A nemzeti őrseregről szóló* 1848. évi XXII. törvénycikk 29. §-a. CJH

⁴⁸ *A nemzeti őrseregről szóló* 1848. évi XXII. törvénycikk 35. §-a. CJH

⁴⁹ 1855-ben császári nyílt parancsral kiadásra került a Habsburg ház uralma alatt álló területek egészén alkalmazott katonai büntető törvénykönyv, valamint ezt követően új katonai bünvádi eljárás is kiadásra került, amelyet még az évszázad vége előtt módosítottak. Mindkét jogforrás alkalmazásban maradt Magyarországon a Kiegyezést követően, holott azok nem váltak az alkotmányos magyar jogrendszer részévé, hiszen a magyar országgyűlés azokat nem iktatta törvénybe. Ennek ellenére a források hivatalos magyar fordításban megjelentek és kötelező érvényűek voltak a magyar fegyveres testületekre is a katonai igazságszolgáltatás gyakorlata alapján. Lásd: Martin Damianitsch (szerk.): *Militär-Strafgesetzbuch über Verbrechen und Vergehen von 15. Jänner 1855. für Kaiserthum Oesterreich*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1861. *A katonai büntetőtörvénykönyv fordítása*. Budapest: Légrády Testvérek, 1878. *A katonai bűnperrendtartás fordítása*. Budapest: Légrády testvérek, 1885.

a katonai büntetőjog terén 1912-ig és 1930-ig fennmaradnak a neoabszolutizmus szabályozói, ami azonban elsősorban politikai kritikaként volt értelmezhető, de az idő múlásával már a szabályozás természete felől is hátrányosnak mutatkozott.

Összefoglalás

A fegyveres védelem jogának kikülönbözése tekintetében tehát a hazai jogtörténeti áttekintés eredményeként azt állapíthatjuk meg, hogy lassú fejlődés eredményeként ugyan, de mintha újra elkezdett volna szisztematikusan kibontakozni a fegyveres védelem ókorban már ismert alaprendszere, valamint annak jogi sajátosságai. Ez a folyamat előbb a materiális érdekekben, vagyis a konkrét hadakozás kötelezettségének szabályozásában, illetve a hadakozók túlkapásainak megfékezésében nyilvánult meg, idővel azonban egy fokozatosan komplexebbé váló védelmi rendszer jogi leképezése felé indult el. Ezen út bejárása során a konkrét kötelezettségi és szervezeti alapok társadalmiasított változatától Magyarország joga is eljutott az önálló és társadalmi állástól elválasztott hadszervezet kialakításáig, az állandó hadseregig. Ezen időszakra a fegyveres védelem rendszerét már jelentős jogi szabályrendszer támogatta úgy a szervezeti alapok, mint a szolgálati kötelmek, valamint a fegyelem és rendtartás dimenzióiban.

Kiemelendő, hogy a fegyveres védelem kikülönbözése során egyre másra megjelentek a ma létező honvédelmi alapkötelezettségek előképei, melyek fejlődése szintén figyelemmel kísérhető ebben a történeti fejlődésívben. Ennek fontossága azért kiemelt, mert ezzel kezd igazán kiteljesedni a jogrendszer fegyveres védelmi alrendszere, amely ekkortól már nem csak a szervezeti és hatalmi jogosítványok szerinti keretekre, hanem az állampolgárok kötelmeire, a logisztikai támogatásra, valamint a hon védelmének kötelezettségével szembeni cselekmények kriminalizálására is kiterjed.

Ezen kikülönbözés aztán 1867-től valósul meg igazán, amikor már nem is kérdés, hogy a fegyveres védelem rendszerének szabályozása sajátos szisztémában kell, hogy megvalósuljon, sajátos elvek és követelmények szerint a törvényi és rendeleti, valamint az alatti szervezet szabályozási szintek között elosztva az egyes tárgyköröket.

A kikülönbözés alapkövei azonban erre az időszakra már megvannak akár a képzés – lásd Ludoviceum vitája – akár az igazgatás – lásd a katonai igazgatási szervezet kialakításának szándéka, majd abszolutista gyakorlata – akár pedig a büntetőjog terén – úgy az idegen zsoldba állók büntetésének régi intézménye, mint a katonai büntetőjog önállósága szempontjából –, amelyekből azonban mindvégig tükröződik – a hatalomváltások ellenére – az a tény, hogy a magyar államfelfogás egyre erőteljesebb korlátozásokkal ugyan, de mindig úgy tekintett a fegyveres erőre, mint amely szükség esetén belföldön is bevethető a közrend és közbiztonság fenntartása érdekében, persze nem azonos metodikával, mintha alaprendeltetését, a háború megvívását látta volna el, hanem a belrend fenntartásának támogatásával.

Melléklet: Kimutatás a fegyveres – és különösen katonai – védelem jelentősebb hazai törvénycikkeiből

- | | |
|--|---|
| [1.] Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve 1. Fejezet a századosokról és tizedesekről | [3.] Kálmán Király Dekrétomainak Első Könyve 65. Fejezet az ispánokról és vitézekről, kik az egyház ügyeiben hatalmat tulajdonítanak magoknak |
| [2.] Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve 10. Fejezet azokról, a kik hadjárat idején lopnak | [4.] 1222. évi VII. törvénycikk A királynak az országon kívül való hadakozásáról |

- [5.] 1222. évi X. törvénycikk Hadban elesett jobbágyurak fiainak jutalmokról
- [6.] 1222. évi XIV. törvénycikk Az olyan ispánról, a ki az ő vára népét megrontja
- [7.] 1435. évi (I.) I. törvénycikk Hogy a király hada mellett az előkelők is tartoznak fölkelni
- [8.] 1435. évi (I.) II. törvénycikk Hogy minden harminczhárom jobbágy után egy jól felfegyverzett lovast kell hadba küldeni
- [9.] 1435. évi (I.) III. törvénycikk A birtoktalan vagy olyan nemesek, a kiknek nincsenek jobbágyaik, kötelesek hadba menni
- [10.] 1435. évi (I.) IV. törvénycikk Osztatlan állapotban levő nemes testvérek maguk közül egyet, az uraknál szolgálatban állók pedig maguk helyett másokat tartoznak az ispánnal hadba küldeni
- [11.] 1435. évi (I.) VII. törvénycikk Hogy az, a ki a hadseregbe későn jő vagy innen titkon avagy vakmerően eltávozik, fekvő jószágait veszíti
- [12.] 1435. évi (I.) VIII. törvénycikk Hogy a katonák senkinek se okozzanak kárt; és a jobbágyoktól mást mint fűvet, fát és vizet ne kapjanak
- [13.] 1435. évi (I.) IX. törvénycikk A katonák okozta károk helyrehozásának módjáról
- [14.] 1439. évi III. törvénycikk A zsoldosokról és a közönséges hadseregről
- [15.] 1439. évi XIII. törvénycikk Hogy a katonáktól a hadifoglyokat s az ellenségtől szerzett zsákmányt el ne vegyék
- [16.] 1439. évi XIV. törvénycikk Hogy a király az ország határainak megvédelmezésében az országlakosok tanácsával éljen
- [17.] 1453. évi VI. törvénycikk Hogy az ujonnan épített kastélyok, hűtlenség büntetése alatt lebontandók
- [18.] 1454. évi I. törvénycikk Hunyadi Jánost főkapitánynya teszik
- [19.] 1454. évi IV. törvénycikk Száz porta után négy lovas, két gyalogos irandó össze; az egytelkü nemesek önmagukra mennek hadba
- [20.] 1454. évi V. törvénycikk A mágnások, bárók és nemesek ez alkalommal személyesen menjenek hadba. Egy várnagy a várban maradhat
- [21.] 1454. évi VII. törvénycikk Ugyanazon egy nemesnek több vármegyében levő jobbágyai urukkal indulhatnak hadba
- [22.] 1454. évi VIII. törvénycikk Hogy mindenki saját költségén, mások megkárosítása nélkül tartozik katonáskodni és a rakonczátlankodó katonákra szabott büntetés
- [23.] 1454. évi IX. törvénycikk Hogy Szlavonország és a többi tartományok, ugyszintén a királyi városok Magyarország más lakóinak módjára kötelesek katonáskodni
- [24.] 1454. évi X. törvénycikk Háboru idején a bíróságok szüneteljenek
- [25.] 1454. évi XI. törvénycikk Hogy minden egyes lovasnak hiányát tizenöt, minden gyalogosét tiz arannyal kell megfizetni, és hogy e birság czimén a birtokok elfoglalhatók és zálogos joggal megtarthatók
- [26.] 1454. évi XII. törvénycikk Hogy a katonáskodás főbenjáró büntetés terhe alatt pénzbeli fizetésre át nem változtatható
- [27.] 1454. évi XIII. törvénycikk A háboruból titkon eltávozó nemesek birtokaikat, a nem nemesek fejüket veszítsék
- [28.] 1454. évi XIV. törvénycikk A király ígérete, hogy ilyen szokatlan hadba szállást nem fog hirdetni
- [29.] 1454. évi XVI. törvénycikk Hogy a főkapitány levelének vétele után mindenki tartozik felkelni
- [30.] 1458. évi II. törvénycikk A király a maga jövedelméből köteles hadat viselni; különben a zászlósok és végül a nemesek is keljenek föl
- [31.] 1458. évi VI. törvénycikk A nemesek felszólítására, minden erősséget, hűtlenség vétke alatt, tizenöt nap alatt le kell rontani
- [32.] 1458. évi XIV. törvénycikk Hogy minden várost és királyi várat a kormányzó ur kezére kell szolgáltatni
- [33.] 1464. évi II. törvénycikk A szent korona megőrzéséről
- [34.] 1471. évi VI. törvénycikk Hogy a király és mások várai másoknak mint magyaroknak őrizetere nem bizandók
- [35.] 1471. évi VII. törvénycikk Hogy Mátyás királynak felkelési szabályzata ugyanaz mint Zsigmondé

- [36.] 1471. évi XXI. törvénycikk A királyi katonák senkinek se tegyenek kárt, különben a király azok kapitányai útján adasson elégtétel
- [37.] 1471. évi XXIX. törvénycikk A várakat örökös hűtlenség büntetése alatt le kell bontani
- [38.] 1471. évi XXX. törvénycikk A Somogy vármegye Csurgó mezővárosában levő vámhely lebontásának megengedése
- [39.] 1474. évi I. törvénycikk Egy forintnyi hadi segély
- [40.] 1474. évi VII. törvénycikk Az országlakosok egy éven belül nem tartoznak hadba menni, hanemha a törökök ellen
- [41.] 1474. évi XV. törvénycikk A katonák saját költségükön éljenek
- [42.] 1478. évi III. törvénycikk Az országlakosok öt év alatt nem kötelesek hadba menni, hanemha az alább említett szükség kíváná
- [43.] 1478. évi VI. törvénycikk Hogy a katonák a nemeseket és szegény jobbágyokat el ne nyomják
- [44.] 1486. évi XXX. törvénycikk A kik hadba, vagy egyebüvé akárhová utaznak, senkinek se tegyenek kárt
- [45.] 1486. évi XXXI. törvénycikk A katonák senkinek se okozzanak károkat; és a kártevőknek büntetéséről
- [46.] 1486. évi XXXII. törvénycikk A velenceieknek és lengyeleknek, hűtlenség büntetése alatt senki se merjen fekvőjóságokat vagy várakat eladni, vagy részükre bármely czimen ideiglenesen átruházni vagy elajándékozni
- [47.] 1486. évi LXI. törvénycikk Azoknak a katonáknak a büntetése, a kik az egyházakat megtámadják és tönkre teszik
- [48.] 1486. évi LXII. törvénycikk Azoknak a katonáknak a büntetése, a kik a nemesek házaiba szállnak vagy az oda beszállított élelmiszereket erőszakosan elviszik
- [49.] 1492. évi III. törvénycikk Az ország koronáját hogyan, kik és hol őrizték?
- [50.] 1492. évi XV. törvénycikk Az ujonnan épített erősségeket le kell bontani
- [51.] 1492. évi XVII. törvénycikk A királyi katonák fentartásáról, és a kárt okozó katonák megbüntetéséről
- [52.] 1492. évi XVIII. törvénycikk Midőn a király a katonaságot az országból ki akarja vinni, ne kényszerítse az országlakosokat, hogy akaratuk ellenére menjenek vele; és hogyan keljenek föl az országlakosok az ország ellenségei ellen a királyi hadsereg mellett
- [53.] 1492. évi XIX. törvénycikk A hadviselés módja
- [54.] 1492. évi XX. törvénycikk Hány lovas legyen egy banderiumban? és miképen kelljen a birtokos meg az egy telkes nemeseknek hadba vonulniok?
- [55.] 1492. évi XXI. törvénycikk Miképen vonuljanak hadba a hercegek és ispánok a kiknek hasonlóképen bandériumaik vannak?
- [56.] 1492. évi XXIII. törvénycikk A háboru befejezése után semmiféle hadcsapatok se szálljanak be mások fekvőjóságaira, nehogy kárt okozzanak. A kik ellenkezőt tesznek, azokat meg kell büntetni
- [57.] 1495. évi XXXIII. törvénycikk A végvárak gondos ellátásban részesüljenek, és azok elvesztői essenek hűtlenség bűnébe
- [58.] 1495. évi XXXV. törvénycikk Azok büntetése, a kik a végvárakból a felszereléseket és élelmi szereket elviszik
- [59.] 1495. évi XXXVI. törvénycikk A végváraknak két várnagyuk legyen, a kik közül az egyik, főbenjáró büntetés alatt, a várból soha se távozzék
- [60.] 1498. évi XV. törvénycikk Miképen kell az érsekeknek, püspököknek és a többi zászlós és nem zászlós egyházi férfiaknak a királylyal katonáskodniok? és hogy a kisebb javadalmuak minden harminczhat kapu után egy lovast küldjenek a hadba
- [61.] 1498. évi XVI. törvénycikk Hogy némely országlakosoknak harminczhat, másoknak huszonnégy, az egy telkes nemesnek pedig harminczhat kapu után kell egy fegyveres lovas katonát eltartaniok
- [62.] 1498. évi XVII. törvénycikk A királynak és országlakosoknak katonáskodó tisztjeiről, hogy azoknak az ország határain kívül is kell katonáskodniok
- [63.] 1498. évi XVIII. törvénycikk Az országlakosok zsoldosait mikor írják össze s a király mikor hívja őket hadba?
- [64.] 1498. évi XIX. törvénycikk A király kapitányának a büntetése, a ki az ország

- seregét kósza hírekre hívná hadba: hogy felségsértés bünébe essék
- [65.] 1498. évi XX. törvénycikk Az érsekek, püspökök, apátok, prépostok, káptalanok bandériumai és a lovaskatonák száma
- [66.] 1498. évi XXI. törvénycikk A király és a királyi tisztek bandériumáról
- [67.] 1498. évi XXII. törvénycikk Azokról a báró urakról, kik a zászlós egyházi férfiakkal együtt hadakozni vagy katonáskodni kötelesek
- [68.] 1498. évi XXV. törvénycikk A szent korona őrzéséről: hogy azt a bárók és ne a főpapok őrizzék
- [69.] 1498. évi XLII. törvénycikk A végvárakat veszni hagyó tiszteket a királyi kegyelem megvonásával kell megbüntetni
- [70.] 1498. évi XLIII. törvénycikk A végvárak megvizsgálása a nádorra és országbíróra vagy ezek embereire tartozik
- [71.] 1500. évi XXI. törvénycikk A táborozás vagy katonáskodás módja az országlakosok részéről való csapatszállítást illetőleg
- [72.] 1500. évi XXII. törvénycikk A főpap urak Zsigmond császár lajstroma szerint, más egyházi személyek Ulászló kisebb decretuma szerint tartsanak fenn csapatokat
- [73.] 1500. évi XXIII. törvénycikk A korona őrzésével két világi urat kell megbizni
- [74.] 1504. évi XXIV. törvénycikk A banderiumos főpapok a király tisztjeivel és zsoldosaival kötelesek táborozni
- [75.] 1514. évi LXVII. törvénycikk A végvárakról gondoskodni kell
- [76.] 1514. évi LXVIII. törvénycikk A végvárakhoz tiszttartókat kell kirendelni; a kincstárnok pedig állandóan a király mellett maradjon
- [77.] 1518. évi (bácsi) I. törvénycikk Katonákat a jobbágyok száma szerint kell tartani
- [78.] 1518. évi (bácsi) II. törvénycikk Az egyházi személyeknek a panasza a katonatartás miatt
- [79.] 1518. évi (bácsi) III. törvénycikk A király javai és jövedelmei a nemesek csapataival is fentartandók és behajtandók
- [80.] 1518. évi (bácsi) XXI. törvénycikk A bánok mind ketten ne távozzanak a végvárakból; és a végvárakhoz gondviselőket kell kirendelni
- [81.] 1518. évi (bácsi) XXXIV. törvénycikk Hogy csapatjait minden rend az arra kijelölt helyeken tartsa
- [82.] 1518. évi (bácsi) XXXVI. törvénycikk Az egy telkes nemeseket a katonák eltartása céljából nem szabad megadóztatni
- [83.] 1518. évi (tolnai) II. törvénycikk A hadi szolgálat módja Lajos alatt: hogy minden husz jobbágy után egy felfegyverzett lovas küldendő a hadba
- [84.] 1518. évi (tolnai) III. törvénycikk Az egyházi személyek, a dézsma fejében tartott katonákon felül minden husz jobbágy után egy katonát küldjenek a hadba
- [85.] 1518. évi (tolnai) IV. törvénycikk Az apácák és özvegyasszonyok ugyanazon módon minden husz jobbágy után egy-egy lovas küldjenek
- [86.] 1518. évi (tolnai) V. törvénycikk A mások szolgálatában álló nemesek maguk helyett mást küldjenek a hadba
- [87.] 1518. évi (tolnai) VI. törvénycikk Némely vármegyék lovasok helyett puskásokat szoktak küldeni
- [88.] 1518. évi (tolnai) VIII. törvénycikk Mindenki kártevés nélkül menjen hadba
- [89.] 1522. évi XXXVI. törvénycikk Az egyházak és asszonyok ellen erőszakoskodók fejüket veszítsék, és a katonák a nemesek házaiba be ne szálljanak
- [90.] 1522. évi LII. törvénycikk A vármegyék zsoldosai, a kik a vármegye pénzét fölvelték és nem mentek háboruba, a pénzt adják vissza és iparkodjanak az ő becsületüket királyi kegyelemmel visszaállíttatni
- [91.] 1522. évi LIV. törvénycikk A kik a hadjáratban jelen nem voltak, azoknak fekvő javait, hűtlenek módjára el kell venni és másoknak adományozni
- [92.] 1523. évi XVIII. törvénycikk A király tartson banderiumokat a végvidékeken
- [93.] 1523. évi XIX. törvénycikk Az urak és nemesek minden tíz jobbágytelek után egy lovas kötelesek adni
- [94.] 1523. évi XX. törvénycikk Az egy telkes nemesek, táborozók módjára, lovasok vagy gyalogosokként menjenek a hadjáratba

- [95.] 1523. évi XXI. törvénycikk Hogy a katonák hadba vonulás idején a lakósoknak kárt ne okozzanak, se a nemesek és papok házaiba be ne szálljanak
- [96.] 1523. évi XLI. törvénycikk Azok büntetése, a kiket közönséges hadba hívtak, és nem akarnak oda menni
- [97.] 1523. évi XLII. törvénycikk Az egyháziak katonáskodásának a módja
- [98.] 1523. évi XLIV. törvénycikk Az egyes megyékben kapitányokat kell tenni
- [99.] 1523. évi XLV. törvénycikk Mi a kapitányok kötelessége?
- [100.] 1526. évi VIII. törvénycikk A király készülődjék a hadjáratra és hadi népét tartsa készen
- [101.] 1526. évi IX. törvénycikk A háboru terhét mindenkinek a szokott mértéken túl, a lehető legnagyobb készülettel kell elvállalnia
- [102.] 1526. évi X. törvénycikk Végszükség esetében a jobbágyokat fejenként kell háboruba vinni. Valamennyi jobbágnak egyenként készen kell lennie
- [103.] 1526. évi XI. törvénycikk Hadi készületet, mentül nagyobbat állítsanak elő
- [104.] 1526. évi XII. törvénycikk A hadi szolgálat módjáról szóló erdélyi határozatokat el kell olvasni
- [105.] 1526. évi XIII. törvénycikk A királyi felség a hadi dolgokban jártasokkal tanácskozzék a jövő hadjáratról
- [106.] 1526. évi XXVII. törvénycikk A nem banderiumos urak és nemesek hadi pénzeit a vármegye kezibe kell adni
- [107.] 1526. évi XXIX. törvénycikk A katonákat mindenkinek késedelem nélkül össze kell gyűjtenie
- [108.] 1526. évi XXXVIII. törvénycikk A még be nem szedett hadi segílyt be kell hajtani
- [109.] 1528. évi I. törvénycikk Hadsereg felállításáról
- [110.] 1536. évi II. törvénycikk A zsoldosok ne szálljanak meg a nemesek házaiban
- [111.] 1536. évi III. törvénycikk A zsoldosok gazdáik bántalmazása nélkül éljenek
- [112.] 1536. évi XXVI. törvénycikk Bármely katonát illő ranggal kell a lovasok rendébe felvenni
- [113.] 1536. évi LVI. törvénycikk A sajkások szabadságait meg kell tartani
- [114.] 1536. évi LX. törvénycikk Az ujonnan emelt erősségeket, hűtlenség büntetése alatt le kell bontani
- [115.] 1537. évi II. törvénycikk A csapatok részletes fentartására való adózásról
- [116.] 1537. évi IX. törvénycikk A köznyugalom háborítói ellen csapatok tartandók
- [117.] 1538. évi (szlavón) IV. törvénycikk Miképen induljanak hadba a nemesek
- [118.] 1538. évi (szlavón) V. törvénycikk Miképen hirdesse ki a kapitány a hadat?
- [119.] 1538. évi (szlavón) VI. törvénycikk A hadi felszerelés fuvarozása
- [120.] 1538. évi (szlavón) VII. törvénycikk A végvárok megvizsgálásának
- [121.] 1538. évi (szlavón) X. törvénycikk A nemesek és papok háza a katonabeszállásolásoktól mentesek
- [122.] 1542. évi (besztercebányai) XXXII. törvénycikk A főpapok, bárók és más birtokosok a király személye mellett legyenek jelen a háboruban és husz jobbágyuk után vigyenek magukkal egy lovas
- [123.] 1542. évi (besztercebányai) XXXIII. törvénycikk Az egytelkes nemesek is fejenként menjenek a háboruba
- [124.] 1542. évi (besztercebányai) XXXIV. törvénycikk Minden káptalanbeli saját személye helyett lovas küldjön
- [125.] 1542. évi (besztercebányai) XXXV. törvénycikk A magánegyházi személyek adózása a háboru céljaira
- [126.] 1542. évi (besztercebányai) XXXVI. törvénycikk Kinek a kezéhez kell adni ezt az adót?
- [127.] 1542. évi (besztercebányai) XLI. törvénycikk Minden monostorból két szerzetes menjen a táborba
- [128.] 1542. évi (besztercebányai) XLII. törvénycikk Az öregek és betegek egy-egy lovas küldjenek maguk helyett a háborúba
- [129.] 1542. évi (besztercebányai) XLIII. törvénycikk Az osztatlan testvérek közül az egyik legyen jelen a háboruban
- [130.] 1542. évi (besztercebányai) XLIV. törvénycikk A másoknak szolgáló nemesek saját személyük és jobbágyaik minden huszadika után a vármegye csapatával küldjenek lovasokat
- [131.] 1542. évi (pozsonyi) XVIII. törvénycikk Meg kell vizsgálni, vajjon a hadjáratban

- mindnyájan kellően fentartották-e csapataikat
- [132.] 1542. évi (pozsonyi) XIX. törvénycikk
Miképen kell hadba indulni
- [133.] 1542. évi (pozsonyi) XX. törvénycikk
Az osztatlan testvérek közül az arra alkalmasabb menjen hadba
- [134.] 1542. évi (pozsonyi) XXI. törvénycikk
Minden harminczhat jobbágy után egy nehéz fegyverzetű lovas küldendő
- [135.] 1542. évi (pozsonyi) XXII. törvénycikk
A kik mások szolgálatában vannak elfoglalva, azok maguk helyett lovasokat küldjenek
- [136.] 1542. évi (pozsonyi) XXIII. törvénycikk
A várakban és az urak szolgálatában hányan maradhatnak otthon?
- [137.] 1542. évi (pozsonyi) XXIV. törvénycikk
A vármegye dolgaira hányat szabad otthon hagyni?
- [138.] 1542. évi (pozsonyi) XXV. törvénycikk
Az egytelkes nemesek öt telek után egy lovast küldjenek
- [139.] 1542. évi (pozsonyi) XXVI. törvénycikk
A főpapok és más nagyobb egyházi személyek katonáskodása
- [140.] 1542. évi (pozsonyi) XXVII. törvénycikk
A magánegyházi személyeknek adózása a háboru céljára
- [141.] 1543. évi VII. törvénycikk A
határvárakban elégséges őrséget kell elhelyezni
- [142.] 1543. évi VIII. törvénycikk
Méltóztassék a királyné ő felsége az ötlettelő fekvőjóságok fejében csapatokat tartani
- [143.] 1543. évi IX. törvénycikk A karok
lovasok felfogadására és tartására kétforintos segílyt ajánlanak meg
- [144.] 1543. évi XI. törvénycikk Minden
száz jobbágy után ebből az adóból négy, saját költségen pedig két lovast kell tartani
- [145.] 1543. évi XII. törvénycikk Az
ország lakosoknak a király mellett fejenkint kell felkelniök és hadba menniök
- [146.] 1543. évi XIII. törvénycikk A
prépostok, apátok és káptalanbeliek fekvőjóságaik alapján tartsanak katonát és viseljék a többi terheket
- [147.] 1543. évi XIV. törvénycikk Az
egytelkes nemeseknek öt udvarhelytől egy lovast kell a háboruba küldeniök
- [148.] 1543. évi XXI. törvénycikk A
csapatokat a megállapított napra küldjék a kapitányhoz
- [149.] 1543. évi XXII. törvénycikk Mikor
kell a nemeseket és jobbágyokat arra kényszeríteni, hogy az ellenség ellen fejenkint ragadjanak fegyvert?
- [150.] 1543. évi XXIII. törvénycikk A
kapitányok ne engedjék meg, hogy bárkinek is kárt okozzanak, vagy bárkinek élelmi szereit elvegyék
- [151.] 1543. évi XXIV. törvénycikk A
katonák vagy kapitányok ne szálljanak a nemesek és egyházi személyek házaiba
- [152.] 1543. évi XXV. törvénycikk Az
okozott károkat kiegyenliteni vonakodó katonákat a falusbírák is elfoghatják és a kapitányok vagy ispánok kezébe szolgáltatathatják
- [153.] 1543. évi XXVIII. törvénycikk A
hatalmaskodókat a kapitányok fékezze meg; és a dézsmákat azoknak, a kikéi, adják vissza
- [154.] 1545. évi V. törvénycikk A nemesek,
közönséges hadviselés idején, hűtlenség vétkének büntetése alatt, a király mellett személyesen menjenek hadba
- [155.] 1545. évi VI. törvénycikk A
kiknek nincs tiz jobbágyuk, azok közül tegyék össze többen a magukéit, hogy az a szám kiteljék
- [156.] 1545. évi VII. törvénycikk A ki
nem megy hadba, annak fekvőjóságait adományozza a király másnak
- [157.] 1545. évi VIII. törvénycikk A ki a
hadi szemlére másnak a szolgáját állítja és a ki a magáét másnak kölcsönzi, annak a büntetése: fővesztés
- [158.] 1545. évi X. törvénycikk A hadseregben
megbetegedett vagy meghalt szolga a kapitánynak megmutatandó
- [159.] 1545. évi XI. törvénycikk Az
otthon hagyott várnagyok és más tisztek maguk helyett másat, és a tiz jobbágy után, más nemesek módjára, egy-egy lovast tartoznak hadba küldeni
- [160.] 1545. évi XIII. törvénycikk A
hadakozásra alkalmatlanok, küldjenek maguk helyett másokat a hadjáratra
- [161.] 1545. évi XIV. törvénycikk A
nemesnek szabadságában áll a különböző vármegyékben levő fekvőjóságaik után állítandó lovasokat a maga személye mellett tartani; mindamellert a hadi szemle

- idején mutassa meg azokat minden egyes vármegyében, a hol jószágai vannak, az ispánnak
- [162.] 1545. évi XV. törvénycikk A zálogos jószágok után is kell lovasokat tartani
- [163.] 1545. évi XVI. törvénycikk A királynő azok után a fekvőjószágok után, a melyeknek Magyarorszában van birtokában, tartson katonát
- [164.] 1545. évi XVII. törvénycikk Az egyházi személyek azokon a katonákon felül, a melyeket a fekvőjószágok után tartanak fön, még dézsmáik alapján és minden száz forint jövedelemből öt lovast irjanak össze
- [165.] 1545. évi XVIII. törvénycikk A nemesek, a kiket a törökök fekvőjózágaikból kiűztek, tehetségükhöz képest személyesen menjenek a királyllyal hadba
- [166.] 1545. évi XIX. törvénycikk Az osztozatlan fivérek közül csak egy, a megosztottaknak pedig mindenike menjen a hadba
- [167.] 1545. évi XX. törvénycikk Kapitányul minden vármegyében az alispánt, ha alkalmas, különben mást kell megtenni
- [168.] 1545. évi XXI. törvénycikk Az egytelkes nemesek fejenkint menjenek a háboruba. Az özvegyek, a kiknek a háborura alkalmatlan fiaik vannak, mentesek legyenek
- [169.] 1545. évi XXII. törvénycikk Az egyházi személyek maguk helyett mást küldjenek a hadjáratra
- [170.] 1545. évi XXIII. törvénycikk Minden tiz plébános és oltárigazgató egy-egy lovast küldjön
- [171.] 1545. évi XXIV. törvénycikk A szabad és bányavárosok fekvőjószágai után a vármegye csapatai közt tartsanak katonát, személyeik után pedig a király belátása szerint katonáskodjanak
- [172.] 1545. évi XXV. törvénycikk A szabad és bányavárosoknak, valamint Beregszásznak, Szöllösnek, Sárospataknak a plébánosai száz forint jövedelem után két katonát lássanak el
- [173.] 1545. évi XXVI. törvénycikk Hadi szemle alkalmával a csapatokról lajstromot készítsenek, mely a vármegyéhez küldendő, hogy abból meg lehessen tudni, vajjon az urak és nemesek elegendő katonát állítottak-e ki az ő javaik után?
- [174.] 1545. évi XXVII. törvénycikk A vármegyei csapatokat nem szabad kellelén túl őrszolgálatokkal terhelni
- [175.] 1545. évi XXVIII. törvénycikk Élelmiszereket mindenünnen kell a várakba vinni, és hogy ezektől az élelmiszerektől harminczadot és adót vagy vámot ne szedjenek
- [176.] 1545. évi XLII. törvénycikk A királyi jövedelmeket is a végvidékek megerősítésére kell fordítani
- [177.] 1546. évi XVI. törvénycikk A főpapok a dézsmák fejében tartsák még el az ő csapataikat a végvidéken
- [178.] 1546. évi XVII. törvénycikk A nemesek a király személye mellett fejenkint fognak a közönséges hadjáratba elmenni
- [179.] 1546. évi XIX. törvénycikk A király tartson az országban csapatokat, nemcsak az ellenséges erő visszaszorítására, hanem a lázadók és daczosok megfékezésére is
- [180.] 1546. évi XX. törvénycikk A király minden vármegyéből fogadjon föl katonát
- [181.] 1546. évi XLII. törvénycikk Azokat a várakat, kastélyokat és erősségeket, a melyek Szlavonországban a védelemre szükségtelenek, le kell rontani; a melyekre pedig szükség van, azokat őrséggel kell ellátni
- [182.] 1546. évi XLIII. törvénycikk A király gondosan védje meg Szlavonországot és a bánoknak és azok katonáinak a fizetéséről idején gondoskodjék
- [183.] 1547. évi III. törvénycikk A véghelyeket a fegyverszünet alatt őrséggel kell ellátni
- [184.] 1547. évi VI. törvénycikk Katonákat a hazafiak közül kell fogadni
- [185.] 1547. évi XIII. törvénycikk Csapatokat kell fogadni és ezek a végvidéki helyeken elhelyezendőek
- [186.] 1547. évi XV. törvénycikk A végvidéki helyeket őrséggel kell megrakni
- [187.] 1547. évi XVII. törvénycikk Az urak és nemesek lovas és gyalog katonáikat tartsák készen és a szükség beálltával fejenkint álljanak a kapitányok mellé
- [188.] 1548. évi XX. törvénycikk A katonáknak a táborban elkövetett hatalmaskodásait a főkapitány bírálja el

- [189.] 1550. évi XXI. törvénycikk A király a végvidékek föntartására segélyt kér hiveitől
- [190.] 1550. évi XXII. törvénycikk A csapatok eltartására és a végvidéki helyek megerősítésére két forintnyi segélyt ajánlanak
- [191.] 1552. évi II. törvénycikk A rendek fölajánlják magukat a török fejedelem elleni háborúra
- [192.] 1552. évi III. törvénycikk A magyarok közül ez alkalommal idegen zsoldban senki se katonáskodjék, hanem az ezerötszáznegyvenötödik évi nagyszombati határozatok szerint, mindenki hadba szálljon
- [193.] 1552. évi VI. törvénycikk A király gondoskodik arról, hogy a katonák jövőre az ország lakosainak kárt ne tegyenek
- [194.] 1552. évi IX. törvénycikk Annak a nemesnek büntetése, a ki a hadból, kapitányának, vagy urának engedélye nélkül eltávoznék
- [195.] 1552. évi X. törvénycikk A katonák fizetésének módja és ideje
- [196.] 1552. évi XII. törvénycikk Azoknak a zsoldosoknak a büntetéséről, a kik a hadseregtől félrevonulnak és arról, hogy ezeket a hadviselésről szóló határozatokat, a részletes hadjáratra is szabályozóknak kell elismerni
- [197.] 1552. évi XIII. törvénycikk A lovas és gyalog katonák fizetésének és zsoldjának mennyisége
- [198.] 1552. évi XIV. törvénycikk A hadsereghez való eleségszállítás rendje
- [199.] 1552. évi XV. törvénycikk A magyar katonáknak élére ne idegen nemzetbeli embereket, hanem magyar kapitányokat, vagy főlebbvalókat állítsanak
- [200.] 1553. évi II. törvénycikk Megállapítása annak, hogy az ország lakosai, a király avagy ennek fia mellett úgy fölkészülve, a hogy a mult évi országgyűlés elrendelte, a hadjáratban fejenként jelen legyenek
- [201.] 1553. évi III. törvénycikk Az általános hadjáratban a király avagy a fia személyesen jelen legyen; a fegyverszünet ügyét a magyar tanácscsal tárgyalja és Miksa király kellő atyai megbízással Magyarországon maradjon
- [202.] 1553. évi IV. törvénycikk A részleges fölkelésre való készülék
- [203.] 1553. évi V. törvénycikk A jobbágyokat a várakhoz ingyen munkára ne kényszerítsék; a katonák fizetés nélkül az élelmiszereket el ne vegyék és az országlakók fekvőjavait maguk számára, török módra timárokul össze ne írják és ki ne oszszák
- [204.] 1554. évi XIV. törvénycikk A várak feladóinak büntetése
- [205.] 1555. évi III. törvénycikk A király részére két forint hadi segélynek felajánlása
- [206.] 1555. évi IV. törvénycikk Az összes rendek, az itt fölsorolt helyeken minden száz jobbágy után, azoknak vezetése alatt, a kik megnevezve vannak, két állandó katonát tartsanak
- [207.] 1556. évi XVIII. törvénycikk A megerősítendő várak helyzetének gondos megvizsgálása, a mely dologra a király építőmestereket küldjön ki
- [208.] 1556. évi XIX. törvénycikk Azokon a helyeken, a melyeken előbb minden száz jobbágy után, két lovas katonának a tartása volt elhatározva, állandóan hármat tartsanak
- [209.] 1556. évi XX. törvénycikk A nemesek, a közönséges hadjáratra, az állandó három katona beszámításával, minden száz jobbágy után tíz lovas és ugyanannyi gyalogkatonát; a törököknek adózó jobbágyok után pedig fél annyit küldjenek
- [210.] 1556. évi XXI. törvénycikk Az általános hadjáratban, úgy az urak, mint a nemesek fejenként tartoznak megjelenni
- [211.] 1556. évi XXII. törvénycikk Részleges hadjárat
- [212.] 1557. évi II. törvénycikk Általános hadjárat
- [213.] 1557. évi III. törvénycikk Az ország szükségeire és a király számára két forint hadi segélynek kivetése
- [214.] 1557. évi VI. törvénycikk A végvárakhoz hat napi ingyen munkának kirendelése és annak büntetése, a ki azt nem teljesíti
- [215.] 1557. évi XX. törvénycikk A király a kárt okozó kapitányok és katonák mindenikét, nemzeti szokásaihoz képest büntesse
- [216.] 1559. évi XIII. törvénycikk Az általános és részleges hadjárat, ez

- alkalommal is az ezerötyszázötvenhatodik évi közönséges végzések szerint történjék
- [217.] 1559. évi XV. törvénycikk Hadi segély több évre meg nem engedhető és megokolása annak, hogy a rendek az adókirovást több évre miért nem határozhatják el?
- [218.] 1559. évi XVI. törvénycikk A katonák a táborba szállítandó termények és élelmi szerek árát megfizessék
- [219.] 1563. évi XVI. törvénycikk A kapitányok a véghelyeket gyakorta vizsgálják
- [220.] 1563. évi XVII. törvénycikk Az urak jövedelmük mennyiségéhez képest a várakban őrséget tartsanak
- [221.] 1563. évi XVIII. törvénycikk Az urak és a nemesek a hozzájuk közelebb eső véghelyeken állandóan szolgáló katonákat tartsanak
- [222.] 1563. évi XIX. törvénycikk Ha egy végvár több testvér birtoka, azt jövedelmeik arányában tartsák fenn
- [223.] 1563. évi XXIII. törvénycikk Hajduk csakis a véghelyeken tarthatók és ezek is zsoldon; az általuk okozott károkat meg kell téríteni
- [224.] 1566. évi XIV. törvénycikk A véghelyek megerősítése és az ingyen munkák
- [225.] 1566. évi XV. törvénycikk Állandó lovaskatonák tartása
- [226.] 1566. évi XVI. törvénycikk Az állandó lovaskatonákat ott tartsák, a hol szükséges
- [227.] 1566. évi XVII. törvénycikk Az élelmi szereknek a véghelyekre szállítása
- [228.] 1566. évi XVIII. törvénycikk Általános és részleges fölkelés
- [229.] 1566. évi XIX. törvénycikk Az ágyúk vontatására nézve az ezerötyszázötvenharmadik évi czikkelyekre utalnak
- [230.] 1566. évi XX. törvénycikk A katonák lovaikkal, a legelőkön meddig maradjanak?
- [231.] 1567. évi XIX. törvénycikk A kapitányok a haszontalan munkákat kerüljék és a maguk hasznára ne fordítsák
- [232.] 1567. évi XX. törvénycikk Állandó lovaskatonák tartása
- [233.] 1567. évi XXI. törvénycikk Büntetése azoknak, a kik állandó lovasokat nem tartanak
- [234.] 1567. évi XXII. törvénycikk Élelmiszerek szállítása a katonák számára
- [235.] 1567. évi XXIII. törvénycikk Az általános és részleges fölkelés; az ágyúk szállítása és a katonák lovainak legeltetése
- [236.] 1569. évi XXII. törvénycikk Állandó lovaskatonákat tartsanak, kiket a kapitány engedelmével nélkül vissza ne hívjanak
- [237.] 1569. évi XXIII. törvénycikk Hadiszemlekor a királyi katonákat az állandó katonák helyébe ne állítsák
- [238.] 1569. évi XXIV. törvénycikk A hadjáratok, általános és részleges fölkelések, a korábbi végzések értelmében történjenek
- [239.] 1569. évi XXV. törvénycikk Az élelmi szerek szállítására nézve a korábbi országgyűléseken megállapított módot tartsák meg
- [240.] 1569. évi XXVI. törvénycikk A szabad városok az ágyúk szállítását vegyék magukra
- [241.] 1569. évi XXVII. törvénycikk A király a dézsmákat a végvárak számára haszonbérbe vehesse
- [242.] 1574. évi X. törvénycikk Az összes karok és rendek mindkét részről állandó lovasokat tartsanak
- [243.] 1574. évi XI. törvénycikk A hadjáratok vagy általános fölkelések és a részleges fölkelések módja
- [244.] 1574. évi XII. törvénycikk Minden ötödik jobbágy fölkelése
- [245.] 1574. évi XIII. törvénycikk A kisebb várakat Kanizsa körül és Zala vármegyében őrséggel erősítsék meg
- [246.] 1575. évi XI. törvénycikk Az általános és részleges hadjárat tárgyában utalás az ezerötyszázötvenharmadik évi törvénycikkelyekre
- [247.] 1575. évi XIV. törvénycikk A katonák állomásairól vagy egy helyen tartózkodásáról
- [248.] 1578. évi IX. törvénycikk Az állandó katonaság beosztása a királyt, a főkapitányokat és az alispánokat illeti
- [249.] 1578. évi X. törvénycikk Általános hadjárat
- [250.] 1578. évi XI. törvénycikk Az egyházi személyek katonasága
- [251.] 1578. évi XII. törvénycikk Az egytelkes nemesek hadbaszállása a nemesi udvarok után

- [252.] 1578. évi XIII. törvénycikk A vármegyei hadak szemléje a kapitány vagy annak embere jelenlétében történjék
- [253.] 1578. évi XIV. törvénycikk A magyar katonák lovainak legeltetési időtartamáról és az idegenek loviról, a melyeket a katonák a legelőkre visznek
- [254.] 1593. évi XVI. törvénycikk A katonák tartásáról
- [255.] 1595. évi XVI. törvénycikk Szlavonia védelmezéséről és a végzések ellen cselekvők büntetéséről
- [256.] 1595. évi XVII. törvénycikk A katonák végig tartoznak katonáskodni
- [257.] 1595. évi XVIII. törvénycikk Katonaküldés a különböző vármegyékben levő fekvőjavakra tekintettel
- [258.] 1595. évi XIX. törvénycikk A jól felfegyverzett hadakat minél előbb szemle alá vegyék
- [259.] 1595. évi XX. törvénycikk A hadiszemle módjáról és a katonáskodás tartamáról
- [260.] 1595. évi XXI. törvénycikk A katonát elbocsátó kapitány büntetéséről, meg a Pálffy úr szolgálatairól
- [261.] 1595. évi XXII. törvénycikk A hadiszemle rendjéről
- [262.] 1595. évi XXIII. törvénycikk A hadi szemlén csalással ne éljenek; az ellene cselekvők büntetése
- [263.] 1595. évi XXIV. törvénycikk A titkon távozó katonák büntetése
- [264.] 1595. évi XXV. törvénycikk A hadcsapatok tartásáról; a kapitányok hatalmáról és az igazságszolgáltatásról
- [265.] 1595. évi XXVI. törvénycikk Büntetése azoknak, a kik az előrebocsátott végzéseknek ellenére tesznek
- [266.] 1595. évi XXVII. törvénycikk A kárttevő katonák büntetéséről
- [267.] 1595. évi XXVIII. törvénycikk Mindenféle katona a zsoldjával megelégedjék
- [268.] 1595. évi XXIX. törvénycikk A katonák büntetéséről, a kik a nemesek és jobbágyok szekereit és lovaikat elveszik
- [269.] 1595. évi XXX. törvénycikk A katonák havi fizetéséről
- [270.] 1595. évi XXXI. törvénycikk Azoknak a büntetéséről, a kik szabad hajdukat tartanak
- [271.] 1595. évi XXXII. törvénycikk A kőborló katonák büntetéséről
- [272.] 1595. évi XXXIII. törvénycikk Azoknak a büntetéséről, a kik magukat külföldi urak alá adják
- [273.] 1595. évi L. törvénycikk Az ágyúk szállítását a szabad városok teljesítsék
- [274.] 1595. évi LIV. törvénycikk Magyarországon és Szlavóniában a véghelyekről és a katonákról gondoskodás történjék
- [275.] 1596. évi III. törvénycikk A katonák garázdálkodása megszüntetésének a módja
- [276.] 1596. évi IV. törvénycikk Az ország karai és rendei nem azért panaszkodnak, mintha adózni nem akarnának, hanem azért, hogy miután tehetségeikben meggyengültek, külföldi hadseregről is (a mint eddig) kegyelmesen gondoskodni méltóztassék
- [277.] 1596. évi V. törvénycikk Erre az évre, két határidőben való fölszedés mellett kilencz forint segélyt megajánlanak; egy forintot a véghelyek megerősítésére; a többi nyolcz forintot magyar gyalogosok fölfogadására. Együtt a hadiszemlének és a pénz-kiadás, meg bevétel számadásának a módját és a kapuk újból számbavételét elhatározzák
- [278.] 1596. évi VI. törvénycikk A főpap, báró, mágnás urak és a birtokos nemesek, a saját zsebükből egy-egy kapu után hasonlóképpen kilencz forintot megajánlanak, a mely pénzen jól fegyverzett lovasokat állítsanak, a kik a gyalogosokkal együtt hat hónapig tartozzanak szolgálni
- [279.] 1596. évi VII. törvénycikk A császári felség mellett való személyes fölkelésről
- [280.] 1596. évi VIII. törvénycikk Hogy Ő császári felségének a hadi szemle mesterei, az országlakók saját erszényéből fogadott hadakat is, szemle alá vegyék
- [281.] 1596. évi IX. törvénycikk Szlavóniának a hadi segélyét ennek az országnak a hasznára fordítsák
- [282.] 1596. évi XI. törvénycikk Az ország hadai ki alatt tartoznak állani?
- [283.] 1596. évi XII. törvénycikk A hadviselésre nézve az elmúlt évi végzéseket kell megtartani
- [284.] 1596. évi XIV. törvénycikk A kapitányokat és a vármegyék katonaságát a megszállástól és a kártételtől is eltiltják; és az engedetlenkedőket (valamint a

- katonáiktól és zászlóiktól távozó kapitányokat is) miképpen kell büntetni?
- [285.] 1596. évi XV. törvénycikk Azoknak a büntetéséről, a kik csapataikat hadba nem küldik és a kitűzött időig táborban nem tartják
- [286.] 1596. évi XVI. törvénycikk A vármegyék kapitányait, a kik a hiányzó katonákról jelentést nem tesznek, miképpen kell büntetni? És hogy a vármegyék a maguk hadcsapatainak élére alkalmas kapitányokat tenni tartozzanak; máskülönb helyükre a főkapitány másokat, arra alkalmasabbakat helyettesítsen
- [287.] 1596. évi XVII. törvénycikk Ennek a tehernek, a császári felségnek és az összes uraknak és nemeseknek a katonái alá vetve legyenek
- [288.] 1596. évi XIX. törvénycikk A szabad városokat, a melyeknek a taksáit hadi szükségletekre rendelték, kereskedésükben, jövedelmeikben és egyéb szabadságaikban meg kell tartani
- [289.] 1596. évi XX. törvénycikk Uj rendelkezés a katonai zsoldról és büntetése annak, a ki többet veszen; végül a katonai rend és fegyelem megtartásáról
- [290.] 1596. évi XXI. törvénycikk A táborban három igazságtevő kapitányt állítsanak be, de a magyarok fölött a magyar birón kívül senki se bíraskodjék
- [291.] 1596. évi XXII. törvénycikk Azoknak a büntetéséről, a kik magasabb zsold és nagyobb haszon reményében, idegen uraknak és tartományoknak a szolgálatába állanak
- [292.] 1596. évi XXIII. törvénycikk A szabad hajduknak és a kóborló lovasoknak a korábbi évi végzések értelmében való kiirtásáról
- [293.] 1596. évi XXVII. törvénycikk Az élelmiszerek szállítóit a katonák ne háborgassák, élelmi szereket a szomszédos országokból és tartományokból szállítsanak
- [294.] 1596. évi XXVIII. törvénycikk A véghelyek megerősítésétől, az országglakók tehetségükhöz képest hiányzani nem fognak
- [295.] 1596. évi XXIX. törvénycikk A katonákat téli állomásokra, az ellenséggel szomszédos véghelyekre kell beosztani
- [296.] 1596. évi XXX. törvénycikk A megsebesült és beteg katonák ápolására, az urak és nemesek alamizsnakép a saját pénzükből, az említett két határidőben a magyar kamarába való befizetés mellett, tiz magyar dénárt megajánlottak
- [297.] 1596. évi XXXI. törvénycikk Hogy Ő császári felsége miképpen a Dunán innen szokott lenni, úgy a Dunán tuli végvárakban is, a kapitányok és a katonák felett, a főkapitánynak teljes hatalmat adjon
- [298.] 1597. évi XIII. törvénycikk A véghelyek megerősítéséről, meg arról, hogy a szegény népet igazságtalanul tul ne terheljék
- [299.] 1597. évi XXXVII. törvénycikk A külföldi katonákat, a vármegyéken, az ispánoktól és alispánoktól kinevezett bizonyos biztosok vezessék át
- [300.] 1598. évi XX. törvénycikk Az általános fölkelés körül miképpen kell eljárni?
- [301.] 1598. évi XXI. törvénycikk Az országglakók biztositéka erre a fölkelésre nézve
- [302.] 1598. évi XXII. törvénycikk Az ország rendein kívül, az általános fölkelés alkalmával kik, és minő büntetés alatt tartoznak fölkelni?
- [303.] 1598. évi XXVIII. törvénycikk A véghelyek kiépítésére erre az évre minden kaputól hat napi munkát határoztak
- [304.] 1598. évi XXIX. törvénycikk A szabad hajduk kiirtásának a módjáról
- [305.] 1599. évi V. törvénycikk A jövő és menő hadseregnek hol kell megszállania és hol nem?
- [306.] 1599. évi VI. törvénycikk Tizezer fegyveres embernek a felfogadására, két határidőben való felhajtás mellett, minden háztól két magyar forintnak a megajánlása
- [307.] 1599. évi XIX. törvénycikk A magyar katona, a hazai szokásokon kívül, valamely más esküvel nem kötelezhető
- [308.] 1599. évi XXVII. törvénycikk Az ágyúkat kiknek kell szállítaniok?
- [309.] 1599. évi XXVIII. törvénycikk A véghelyek kijavítására, erre az évre, minden kapu után hat napi munkát határoztak el
- [310.] 1600. évi IV. törvénycikk A katonai szemléről

- [311.] 1600. évi X. törvénycikk A katonai zsoldra és a táborból megszököttekre és a többféle zsoldot huzókra nézve a korábbi évek végzéseit kell megtartani
- [312.] 1600. évi XII. törvénycikk Az általános felkelés módjáról és négy kaputól egy gyalog puskás följánlásáról
- [313.] 1600. évi XIV. törvénycikk Az ágyúk és más hadieszközök szállítását a városok teljesítsék
- [314.] 1600. évi XV. törvénycikk A véghelyek kijavítására hat napi ingyen munka elhatározása
- [315.] 1600. évi XVI. törvénycikk Kanizsa, Ónod és a többi véghelyek kiépítéséről és katonaságáról gondoskodni kell
- [316.] 1600. évi XIX. törvénycikk Az utazó katonák szertelenségeivel szemben, melyeket a melléjük adott biztosok irányában tanusítanak, mi módon kell óvakodni és az előbbeni hűtlen biztosokat megbüntetni?
- [317.] 1600. évi XX. törvénycikk Eltiltásáról annak, hogy a katonák a nemesek és a főpap urak, mágnások és egyházi személyek házaiba és udvaraiba ne szálljanak; és arról, hogy az ezektől sértetteknek miképen kell elégtételt adni, meg, hogy a csavargó katonákkal szemben mely törvénycikkelyeket kell megtartani
- [318.] 1601. évi V. törvénycikk A király zászlója alatt álló katonáknak, az Ő császári felsége többi hadaival együtt ideje korán táborba szállításáról és a véghelyek őrségeinek teljes számban tartásáról
- [319.] 1601. évi VIII. törvénycikk A katonai szemlékre és a katonai zsold mennyiségének az át nem hágására nézve mely törvénycikkelyeket kell megtartani?
- [320.] 1601. évi X. törvénycikk Az általános fölkelést, a maga idejében ki adja tudtul és erre nézve mit kelljen megtartani?
- [321.] 1601. évi XI. törvénycikk A hadak szemléjéről. Mikor történjék ez? A különböző vármegyékben birtokos uraknak az általános fölkelésnél miképen kell magukat viselniök?
- [322.] 1601. évi XII. törvénycikk Szlavoniában a fölkelés miképen történjék?
- [323.] 1601. évi XXIII. törvénycikk A faltörök és hadi szerek szállítását a karok és rendek ez idő szerint nem teljesíthetik
- [324.] 1602. évi IV. törvénycikk Az említett katonák szemle alá vétele módjáról
- [325.] 1602. évi XXIV. törvénycikk A külföldi katonák bizonyos helyre való elhelyezéséről, ezeknek ellátásáról és a szegény népnek általuk okozott kára megtérítéséről
- [326.] 1603. évi V. törvénycikk A magyar mezei katonaság fölfogadása módjáról és arról, hogy azt kiknek kell fölfogadniok és szemlére állítaniok?
- [327.] 1604. évi VII. törvénycikk A katonai zsoldra, az általános és részleges fölkelésre és egyebekre nézve, valamint az ingyen munkákra nézve, a legközelebb mult évi hetedik és nyolczadik törvénycikkelyt megújítják
- [328.] 1604. évi VIII. törvénycikk A véghelyekhez teljesítendő ingyen munkákat a karok és rendek a következőképen osztották be
- [329.] 1604. évi IX. törvénycikk Az ingyenmunka hátrálékai felhajtásáról
- [330.] 1604. évi XIII. törvénycikk A katonák vezetésére rendelt biztosoknak kiknek kell lenniök?
- [331.] 1608. évi (k. e.) IV. törvénycikk A korona visszahozásáról és őrzéséről
- [332.] 1608. évi (k. e.) XII. törvénycikk A külföldi katonák kiviteléről; Zeng szabadvárosnak a korona alatt megtartásáról, meg a szlavoniai őrhelyek megerősítéséről
- [333.] 1608. évi (k. u.) XVI. törvénycikk Az ország koronáját kik és hol őrizték?
- [334.] 1609. évi XII. törvénycikk A katonák zsoldjának a régi rendre való visszaviteléről
- [335.] 1609. évi XIII. törvénycikk Azoknak a büntetéséről, a kik nyereségvágtyól indittatva, zsoldért idegen nemzetbeliekhez szegődnek
- [336.] 1609. évi XIV. törvénycikk Hogy a tisztartók és kapitányok, meg a zsoldos katonák a királyi felség iránt hűségi esküvel kötelezettek legyenek
- [337.] 1609. évi XV. törvénycikk Az elromlott ágyúk szállításának a teljesítéséről és arról, hogy ez leginkább kiket illessen?
- [338.] 1613. évi VI. törvénycikk Az ország véghelyeinek katonasággal, ágyúkkal és hadi vetőgépekkel ellátásáról

- [339.] 1613. évi VIII. törvénycikk A véghelyekhez, a vármegyék részéről teljesítendő ingyenmunkák szabályozásáról
- [340.] 1613. évi IX. törvénycikk A kapuk számbavételéről és az adókirovásról, továbbá annak a korona őrzése, országház vásárlása és építése, valamint a különböző követek számára való felhajtásáról; nem különben a szlavonországi adózás módjáról
- [341.] 1613. évi XVIII. törvénycikk Szükség és veszedelem idején a felkelés módjáról és ilyen esetben a korona megőrzéséről való gondoskodásról
- [342.] 1618. évi XX. törvénycikk A vezérlő kapitányok meg a többi hadi tisztviselők a vármegyei ispánok és alispánok joghatóságába semmi ürügy alatt be ne avatkozzanak
- [343.] 1618. évi XXI. törvénycikk Az ország vagy a véghelyek kapitányai az országlakókat parancsokkal, az előttük való törvényállásra ne kényszerítsék
- [344.] 1618. évi XXII. törvénycikk A katonáknak az országon keresztül vezetéséről, ezek elszállásolásáról; a vértések ellátásáért a mosonvármegyei lakosoknak elégtétel szolgáltatásáról és az országban nagy kísérettel utazó mágnásokról
- [345.] 1618. évi XXXIV. törvénycikk Az ország véghelyeinek erősítéséről és megerősítéséről; továbbá a zsoldok kifizetéséről
- [346.] 1618. évi LVI. törvénycikk Szükség idején, úgy az általános, mint a részleges fölkelés módjának a megtartásáról
- [347.] 1618. évi LVII. törvénycikk Hogy a véghelyek kapitányai és az ezeknek alárendelt zsoldosok, a nemességet és a szegény népet semmiféle munkákra ne kényszerítsék
- [348.] 1622. évi XXI. törvénycikk A fölkelés módjáról, ellenséges támadás és nagy szükség esetén
- [349.] 1622. évi XXII. törvénycikk A gyors és részleges fölkelésről
- [350.] 1622. évi XXXVI. törvénycikk Az ország véghelyeihez, a vármegyék részéről teljesítendő ingyen munkák szabályozásáról
- [351.] 1622. évi XXXVII. törvénycikk Az ingyen munkák kezelési módjára és a hátralékok felhajtására vonatkozó czikkelyek megújítása
- [352.] 1622. évi XXXVIII. törvénycikk A véghelyi őrségek számára gabonasegély készletben tartását elhatározzák
- [353.] 1622. évi LI. törvénycikk A véghelyeken tartózkodó várőrség számára faszállításra a török járom alatt levő nemeseket ne kényszerítsék
- [354.] 1622. évi LV. törvénycikk Az ország véghelyei megerősítéséről kelt korábbi évi törvénycikkelyeknek a megújítása
- [355.] 1625. évi X. törvénycikk Az általános és a részleges felkelésről alkotott törvénycikkelyek megújítása
- [356.] 1625. évi XVI. törvénycikk Az alkalmatlankodásokat és erőszakosságokat elkövető némely katonai tisztviselők és csavargó katonák ellenében az országos végzések czikkelyeit megújítják
- [357.] 1625. évi XIX. törvénycikk Az ország véghelyeihez teljesítendő ingyen munkák szabályozásáról
- [358.] 1625. évi XXIV. törvénycikk Az ország véghelyein az idegen katonák megtűréséről
- [359.] 1625. évi XXVI. törvénycikk A korona őrzésére alkalmazandó várkatonák számáról
- [360.] 1630. évi II. törvénycikk Arról, hogy úgy a magyarországi, mint a Kulpa melléki báni véghelyeket biztosok útján megvizsgálják, meg hogy Ő felsége az ez előtt szokásos birodalmi segílyt kieszközölje; és Ujvár, Egervár, Nempthi és Zalavár erősségek és őrhelyek megerősítéséről
- [361.] 1630. évi III. törvénycikk A véghelyek kijavítása céljából az ingyen munkák beosztásának megállapítása
- [362.] 1630. évi IV. törvénycikk Az őrségi katonák számának kiegészítéséről, ezek zsoldjának rendes kifizetéséről s a véghelyek kapitányai alá rendeltségéről
- [363.] 1630. évi XXXVII. törvénycikk A zsoldra fogadott mezei katonaságnak a véghelyeken való elhelyezéséről, hogy az kötelességében elfoglalva és a rendetlenkedéstől, meg a jobbágyok nyomorgatásától vissza tartva legyen
- [364.] 1635. évi IV. törvénycikk Az ország koronájának őrei és felvigyázói részére való adózásról

- [365.] 1635. évi X. törvénycikk Az Ő felsége számára katonaságot sorozó és kivívó katonatiszteknek és segédeknek a katonaszedésnél és zsoldbafogadásnál hogyan kell eljárniok?
- [366.] 1635. évi XXXI. törvénycikk A katonai tisztségeket és tiszttartóságokat Szlavóniában és Horvátországban a törvények értelmében adományozzák
- [367.] 1635. évi XXXIV. törvénycikk A bán urnak a Varasd várában és szabad királyi városában elhelyezett német katonaságra vonatkozó panaszainak biztosok útján való kiegyenlítéséről
- [368.] 1635. évi LIX. törvénycikk A külföldi katonaság kivitelére nézve hozott törvénycikkely megújítása
- [369.] 1635. évi LXXXVIII. törvénycikk A részleges és általános felkelés módját megállapítják
- [370.] 1638. évi XV. törvénycikk Az általános és részleges fölkelés módja
- [371.] 1638. évi XLV. törvénycikk Hogy vég helyi ör katonaság között egyenetlenségek és veszekedések ne támadjanak, az illető helyek kapitányai alatt álljanak és azoktól függjenek
- [372.] 1638. évi XLVI. törvénycikk A külföldi katonaság kivitelére nézve az erről alkotott cikkelyeket megerősítik
- [373.] 1638. évi LXX. törvénycikk Függetlenség az ingyen munkák szabályozásához, az ezeröttszázharminczötödik évi kilenczvenkettedik törvénycikkelyben megirt és kiszabott rendelkezésén felül
- [374.] 1647. évi IV. törvénycikk A korona őrzésére alkalmazott ör katonák számáról, azok függéséről és károktól való tartózkodásáról
- [375.] 1647. évi XXIV. törvénycikk Hogy a generális kapitányok a régi végvidéki katonák hiányát pótolják és a kellő számra egészítsék ki
- [376.] 1647. évi LXV. törvénycikk Idegen katonáknak az ország végvidékeire való bebocsátásáról, és arról, hogy bennszületett katonákat a határszélekről az országon kívül ne vigyék
- [377.] 1647. évi LXVII. törvénycikk A katonák felfogadására vonatkozó cikkelyt meg kell tartani; annak pedig, hogy a katonák a vármegye rendeletén kívül, az országlakosok fekvőjóságába gyakrabban és hosszasabban beszálljanak, elejét kell venni; Moson vármegyéből vigyék őket ki és jövőre ne hozzák be
- [378.] 1647. évi CLIII. törvénycikk Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkáknak a rendjét meghatározzák
- [379.] 1649. évi II. törvénycikk A végvidékek ellátását Ő felsége kegyesen magára vállalja
- [380.] 1649. évi VIII. törvénycikk A kapitányok utasításai az ország törvényeihez alkalmazandók és a hadi tanácsban két magyar tanácsost kell tartani
- [381.] 1649. évi LXXXVI. törvénycikk Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkák rendjének a megállapítása
- [382.] 1655. évi VII. törvénycikk A végvidékeken katonáskodó nemesek katonai dolgokban, katonai törvény alatt, katonadolgokon kívül pedig a vármegyék biráskodása alatt álljanak. Továbbá a generálisok és kapitányok részére az ország törvényeivel megegyező utasítások adandók, és ezek tartózkodjanak a nemesi örökségek tárgyában való biráskodástól
- [383.] 1655. évi X. törvénycikk A végvárak ellátását Ő felsége kegyesen magára vállalja
- [384.] 1655. évi XVI. törvénycikk A hadiszerek és faltörő ágyuk szállítására nézve az 1609. évi 15. Cikkelyt kell megtartani
- [385.] 1655. évi XIX. törvénycikk Az idegen katonaságot három év alatt ki kell vinni és az ország beleegyezése nélkül nem szabad behozni
- [386.] 1655. évi XLV. törvénycikk A koronaörök közül legalább az egyik maradjon a szent korona mellett; és a német katonák büntetés tekintetében is tőlük függjenek
- [387.] 1655. évi CXVI. törvénycikk Az ország végvidékei részére teljesítendő ingyenmunkáknak a rendjét meghatározzák
- [388.] 1655. évi CXVII. törvénycikk Az ingyenmunkák teljesítése körül tapasztalt hiányok és csalások meggátolásának a módja és rendje
- [389.] 1659. évi II. törvénycikk A vég helybelieknek az 1655. évi 3. törvénycikk szerint fenntartandó számát és

- az ott jelzett eszközökből leendő fizetését
 Ő felsége kegyelmesen megajánlja
- [390.] 1659. évi III. törvénycikk A
 véghelybeliek ki nem egészített számáról,
 csalárd szemlét tartók büntetéséről s ennek
 végrehajtási módjáról és az 1647-ik évi
 katonai segély pénztárosaitól kiveendő
 számadásról
- [391.] 1659. évi IV. törvénycikk Ő
 felsége a főképen kijelölt erösségek s
 helyek felállítását, felszerelését s
 megerősítését kegyelmesen felajánlja
- [392.] 1659. évi XX. törvénycikk A
 kihágó kapitányok és a várakban
 tartózkodó urasági katonák, szolgák és
 tiszték elleni eljárás módja
- [393.] 1659. évi LXXXV. törvénycikk
 Előforduló szükség s ellenséges beütés
 idején a Horvát- és Szlavonország részéről
 való felkelés módjáról s rendjéről s az
 ugyanattól járó adó- s eleségi segélyről
- [394.] 1659. évi XCVII. törvénycikk A
 katonai tisztségek adományozásáról a
 horvát- és szlavonországi véghelyeken
- [395.] 1659. évi CXXX. törvénycikk Az
 ország véghelyei részére kiszolgáltatandó
 ingyenes munkákat szabályozzák
- [396.] 1662. évi V. törvénycikk A felkelés és
 együttműködés módja nyílt háboru vagy
 valamely erösség ostroma vagy
 visszaszerzése idején
- [397.] 1662. évi VI. törvénycikk Horvát-
 és Szlavonországok felkelésének módja
- [398.] 1662. évi VII. törvénycikk
 Vezérekké s katonai előjárókká
 bennszülöttek teendőik s ezeknek rendjéről
 és függéséről
- [399.] 1662. évi VIII. törvénycikk A
 katonák fogadásáról és zsoldjáról, s a
 kihágók és katonáskodni vonakodók
 büntetéséről
- [400.] 1662. évi IX. törvénycikk A
 tisztségeket s azok fizetését a megyék saját
 körükben elrendelhessék; a katonai
 kiszállástól büntetés alatt senki fel nem
 menthető
- [401.] 1662. évi X. törvénycikk A szemle rendje
 és módja s az ez ellen cselekvőkre
 kiszabott büntetés
- [402.] 1662. évi XII. törvénycikk Azokról,
 kik a felkeléshez pénzben tartozzanak
 járulni
- [403.] 1662. évi XIII. törvénycikk
 Megszállásokat a nemesi udvarokban,
 kastélyokban s várakban kerülni kell
- [404.] 1662. évi XIV. törvénycikk Hogy a
 bennszülött váröröknek régi számát
 betöltsék, s azoknak kifizetését
 foganatosítsák
- [405.] 1662. évi XV. törvénycikk A
 véghelyiek biztosabb kifizetése végett, az
 országalakók a fél harminczadot továbbra is
 megadják
- [406.] 1662. évi XVI. törvénycikk A
 bennszülött katonaság részére az élelmi
 segély hátralékát hajtásák be, a gabonát a
 véghelyieknek igaz áron adják
- [407.] 1662. évi XVII. törvénycikk Horvát-
 és Szlavonországok a fél harminczadból és
 a folytatandó adózásból továbbra is ötszáz
 gyalogkatonát tartsanak
- [408.] 1662. évi XVIII. törvénycikk Ő
 felsége gondoskodni fog, hogy az ország
 összes véghelyeinek, a bániaknak is, a
 szükséges felszereléseket
 kiszolgáltattassák s a főbb őrhelyeket
 megerősítsék
- [409.] 1662. évi XIX. törvénycikk Az
 elvesztett Várad ellenében állítandó
 erösségek s azok felszerelése tárgyában
 bizottságot rendelnek
- [410.] 1662. évi XX. törvénycikk Az
 ingyen munkák szabályozása
- [411.] 1681. évi V. törvénycikk A bennszülött
 katonaságnak az 1655-ik évi 3-ik
 törvénycikkben kitett számban való
 kiegészítéséről s fizetéséről és a véghelyek
 jó ellátásáról
- [412.] 1681. évi VI. törvénycikk
 Bizonyos helyek megerősítéséről és
 magyar őrséggel ellátásáról, valamint az
 elpusztított Diósgyőr s más véghelyek
 újraépítéséről
- [413.] 1681. évi VII. törvénycikk Az
 ingyen munkákról, melyeket az ország
 törvényei, nem pedig holmi a jelen
 mozgalmak alatt behozott jegyzékek
 szerint kell a törvényben kijelölt helyekre
 szolgáltatni
- [414.] 1681. évi VIII. törvénycikk A német
 katonaság kiviteléről; - addig is pediglen,
 mig az országban megtürik, jó fegyelem
 alatt tartásák
- [415.] 1681. évi XXXVI. törvénycikk A szent
 korona öreinek díjazásáról s annak katonái
 számáról és függéséről

- [416.] 1681. évi XLIII. törvénycikk A hadi szerek szállításáról
- [417.] 1681. évi XLVI. törvénycikk Nyílt háboru idején az országlakók személyes felkelést ajánlanak
- [418.] 1681. évi XLVII. törvénycikk Hasonlóképen valamely felmerülő szükség esetére részletes felkelést ajánlanak
- [419.] 1681. évi XLVIII. törvénycikk Hogy a törököknek önként meghódoló helyeket a megyék büntessék meg
- [420.] 1681. évi LXXII. törvénycikk A katonaságoknak a varasdi várból való kivitele iránt alkotott cikkelyeket fogamatba vegyék
- [421.] 1715. évi VIII. törvénycikk A felkelésről és adózásról
- [422.] 1715. évi XXI. törvénycikk Az ország főkapitányságáról
- [423.] 1715. évi XXXVIII. törvénycikk Az ország szent koronája őrzésének helyéről s annak őrei választásáról
- [424.] 1715. évi XLII. törvénycikk A magyarországi főkapitányságoknak véghelyekre átvitelét kívánják
- [425.] 1715. évi XLIII. törvénycikk A császári királyi katonaság kihágásairól és a károsultaknak e tekintetben adandó elégtételről
- [426.] 1715. évi LIX. törvénycikk A katonai, közigazgatási s közgazdasági ügyekre vonatkozó rendszer kidolgozására bizottságot neveznek
- [427.] 1715. évi CXIII. törvénycikk A varasdi hadiparancsnokság birtokában levő földterületek visszaadása s más egyéb bizottságilag elintézendő vizsgálkodások kiegyenlítése
- [428.] 1723. évi XXIII. törvénycikk A tábornoki székhelyeknek a határvidékekre való áttételéről és a szükségtelen erősségeknek kiürítéséről
- [429.] 1729. évi I. törvénycikk Az ingyenmunkákról
- [430.] 1741. évi VI. törvénycikk Az ország szent koronája őreinek megválasztásáról
- [431.] 1751. évi IV. törvénycikk Az ország szent koronája őreiről
- [432.] 1764/65. évi IV. törvénycikk Az ország szent koronája őreiről
- [433.] 1764/65. évi VIII. törvénycikk Hogy katonai joghatóság a nemesek javai fölött ne gyakoroltassék
- [434.] 1764/65. évi XXXIII. törvénycikk A bánási örvidék visszaszerzéséről
- [435.] 1764/65. évi XXXVI. törvénycikk A katonai rend által gyakorolt különféle rovatalok megszüntetéséről
- [436.] 1790/91. évi VI. törvénycikk Hogy az ország szent koronája Budán őriztessék
- [437.] 1790/91. évi VIII. törvénycikk Az ország szent koronájának őreiről
- [438.] 1790/91. évi X. törvénycikk Magyarország és a hozzákapcsolt részek függetlenségéről
- [439.] 1790/91. évi XXXIII. törvénycikk A népességnek közigazgatási és katonai célból való összeírásáról
- [440.] 1790/91. évi LX. törvénycikk Hogy Zeng szabad királyi város a katonai hatóság alól vétessék ki, és panaszai orvosoltassanak
- [441.] 1790/91. évi LXVI. törvénycikk A katonai ujonczokról
- [442.] 1792. évi VIII. törvénycikk Az 1791. évi 17. és 22. cikkely fogamatossítása iránti intézkedésről, valamint arról, hogy a hadbiztossági tisztségek magyarokra ruháztassanak
- [443.] 1792. évi IX. törvénycikk Hogy a magyar és határörvidéki ezredekhez fő- és törzstisztekül született magyarok választassanak s ezredtulajdonosokul kineveztessenek, valamint a katonai fiatalságnak a katonai akadémiákban való neveléséről
- [444.] 1802. évi I. törvénycikk A magyar ezredeknek három évre megajánlott kiegészítéséről
- [445.] 1802. évi IV. törvénycikk A katonai akadémiáról s tanulmányokról, és az ezen célra gróf Festetics György, Rhédey Lajos és Párnitzky Mihály által tett alapítványról
- [446.] 1802. évi V. törvénycikk Az ország szent koronája őreiről
- [447.] 1805. évi I. törvénycikk Az általános fölkelés kijelentéséről az alább írott módozat szerint
- [448.] 1805. évi II. törvénycikk A Dalmát-, Horvát- és Szlavonországokban való fölkelésre nézve az 1741:LIX. törvénycikk megújittatik
- [449.] 1805. évi III. törvénycikk Az 1792:XII. törvénycikk rendelkezésének a legközelebbi országgyűlésig való meghosszabbításáról

- [450.] 1807. évi I. törvénycikk Katonai segedelem gyanánt a magyar ezredekhez 12,000 ujoncznak megajánlásáról, és a toborzás visszaállításáról
- [451.] 1807. évi III. törvénycikk Az 1792:XII. törvénycikk rendelkezéseinek a legközelebbi országgyűlésig való meghosszabbításáról
- [452.] 1807. évi XVI. törvénycikk A törvényhatóságok által akár a segítő sereg, akár Ő szent felsége katonasága részére szolgáltatott ellátásnak megtérítéséről
- [453.] 1808. évi II. törvénycikk A fölkelésnek az alább írott módon való följánlásáról
- [454.] 1808. évi III. törvénycikk A hadi szemléiről és az összes nemesek hadgyakorlatairól
- [455.] 1808. évi IV. törvénycikk A bandériumokról
- [456.] 1808. évi V. törvénycikk Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok fölkelésére nézve az 1741. évi LIX. törvénycikk megújittatik
- [457.] 1808. évi VI. törvénycikk A katonaujonczokban tett ajánlatról
- [458.] 1808. évi VII. törvénycikk A katonai Ludovika-akadémiáról
- [459.] 1812. évi II. törvénycikk A katonai Ludovika-akadémia részére folytatólag tett ajánlatokról
- [460.] 1827. évi II. törvénycikk Az ország szent koronájának őreiről
- [461.] 1827. évi III. törvénycikk Az alaptörvényeknek érvényben való megtartásokról
- [462.] 1827. évi IV. törvénycikk Az 1790/91:XIX. törvénycikk rendelkezésének mindenkor pontos megtartásáról
- [463.] 1827. évi XV. törvénycikk A nemesek és bandériumok szemléje és táborozása tárgyában bizottság küldetik ki
- [464.] 1827. évi XVII. törvénycikk A Ludovika katonai akadémia haladéktalan föllállításáról
- [465.] 1827. évi XVIII. törvénycikk A Ludovika katonai akadémia javára folytatólag tett ajánlatokról
- [466.] 1827. évi XXXVI. törvénycikk A magyar nemes testőrseregről s az alapjának fölsegítésére tett ajánlatról
- [467.] 1830. évi VII. törvénycikk A magyar ezredekhez sorozandó ujonczokban följánlott segedelemről
- [468.] 1830. évi IX. törvénycikk Az elhalt katonai személyek vagyonáról
- [469.] 1836. évi II. törvénycikk Az Ország Szentséges Koronájának Őrjeiről
- [470.] 1836. évi XXXIX. törvénycikk A Ludovicea magyar katonai Intézetre folytatva tett adakozásokról
- [471.] 1836. évi XL. törvénycikk Bárdányi Gróf Buttler Jánosnak a Magyar Ludovicea katonai intézetre tett ajánlása Törvénybe iktattatik
- [472.] 1840. évi I. törvénycikk Az ország szent koronája őrtjének megválasztásáról
- [473.] 1840. évi II. törvénycikk A magyar ezredekhez ujonczokban tett segedelmi ajánlatról
- [474.] 1840. évi III. törvénycikk A katonai élelmezés és szállásolás tárgyában országos biztosság rendeltetik
- [475.] 1840. évi IX. törvénycikk A mezei rendőrségről
- [476.] 1840. évi XLIII. törvénycikk A magyar Ludovicea katonai intézetre tett ajánlásról
- [477.] 1844. évi I. törvénycikk Az ország sz. koronája Őreinek megválasztásáról
- [478.] 1848. évi XXII. törvénycikk A nemzeti őrseregről
- [479.] 1848. évi XXIII. törvénycikk A szabad királyi városokról

© Farkas Ádám, MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont

Székhely: 1014 Budapest, Országház utca 30.

Felelős kiadó: Körösi András főigazgató

Felelős szerkesztő: Szalai Ákos

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés
Gábor, Szalai Ákos, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: szalai.akos@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515